

PSYCHODRAMA-BULLETIN

Tijdschrift van de Vereniging
Voor Psychodrama (VvP)

Informatie over lidmaatschap

En/of abonnement:

Edith Wegman
Tel: 030 - 2322 731

Redactie:

Renée Oudijk
Tiek van Loenen
Micheline Bosch
Hans Verdonschot

Tekeningen en foto's:

Josette Consten
Lilian Huijbregts

Boekbespreking:

Nel Bax

Eindredactie:

Tiek van Loenen
Micheline Bosch
Hans Verdonschot

Redactieadres:

Schubertstraat 12 II
6137 RA Sittard
Tel: 046 4588 500
Email: tiek@xs4all.nl

Richtlijnen voor auteurs:

Auteurs die een bijdrage willen leveren;
worden verzocht contact op te nemen met
de redactie over de wijze van aanlevering
van kopij.

Auteurs dragen geen auteursrechten over en
ontvangen geen honorarium. De redactie
stuurt aan auteurs een exemplaar toe.

JAARGANG 10 nummer 2 / 1999

Copyright artikelen bij auteurs.
Copyright samenstelling van de aflevering bij
de VvP.

INHOUDSOPGAVE

<i>Inhoud</i>	<i>Inhoudsopgave</i>	3
<i>Gedicht</i>	<i>van: Erik van Ruysbeek</i>	4
<i>Redactioneel</i>		5
<i>Artikel</i>	<i>Samenvatting hoofdstuk F uit het boek "Psychodrama – Theory und Praxis" van Grete Leutz vertaald door Heinz Lux</i>	6
<i>Boekbespreking</i>	<i>Het geheim van een blijde opvoeding van Steve Biddulph door Nel Bax</i>	14
<i>Artikel(tje)</i>	<i>Controlelijst voor Psychodramaspelleiders van Peter Felix Kellermann</i>	16
<i>Artikel</i>	<i>Psychodrama met kinderen van Ella Mae Shearon vertaald door Heleen Kops</i>	19
<i>Rubriek</i>	<i>Nieuwsrubriek</i>	29
<i>Verenigingsnieuws</i>	<i>Notulen ledenvergadering 17 april 1999</i>	31
	<i>Verlies- en winstrekening 1998 en begroting 1999</i>	32
	<i>Verslag VvP beleidsdag 17 april 1999</i>	33
	<i>Kennismaking bestuursleden</i>	36
	<i>Ideeën voor Psychodramakrant</i>	39
	<i>Ledenlijst</i>	40

GEDICHT

De eeuwigheid is nu nieuw

*Er is leegte die men door oefenen afdwingt
en er is leegte die mens als genade krijgt.*

Deze laatste is de echte,

levende leegte die ook volheid is.

Afgedwongen leegte is meetal steriel,

maar zelfs in dat geval kan de inspanning maken

dat men plots toch de echte leegte krijgt.

Steriele leegte herkent men aan het feit dat ze niet vibreert,

niet geladen is,

ons de ongrond niet openbaart,

ons niet draagt,

Ons niet bevlogen maakt en niet buiten het ego werpt.

Echte leegte is onzeglijk,

is de poort tot de ongrond die haar volkomen maakt.

Van: Erik van Ruysbeek

REDACTIONEEL

De redactie heeft niet stil gezeten zoals jullie kunnen zien. Dit geldt niet alleen voor het produceren van dit extra zomerbulletin, wat onder tropische temperaturen tot stand is gekomen. Er is ook in de breedte uitbreiding gekomen in de vorm van twee nieuwe psychodramakinderen.

Karin Rekveld (van de boekverslagen) heeft ons verblijd met een tweede kind, een geweldige zoon, Bruno Conrad genaamd. Hans Verdonshot meldt met grote trots de geboorte van hun tweede dochter, Suzey genaamd.

Beiden ouders van harte gefeliciteerd namens de redactie.

De vakanties staan net voor de deur, een fase waarin zaken worden afgesloten, een fase voor ontspanning en een fase voor het zoeken van een nieuwe, soms ook warme, horizon. Met dit idee zijn we aan de slag gegaan en we hebben voor iedere fase wat gevonden. We hebben zelfs gedacht aan een praktische uitvoering van het bulletin, welke handzaam is en in iedere strandtas of rugzak past.

Maar nog belangrijker dan de uitvoering is natuurlijk de inhoud. Er is een uitgebreide terugblik op de beleidsdag van 17 april. De nieuwe ideeën en conclusies helder op een rijtje.

Ook maken we kennis met de nieuwe bestuursleden die zichzelf ieder op eigen wijze aan ons voorstellen, inclusief foto's.

Mocht je op het strand al weer zin hebben in iets anders dan je krantje dan hebben we zeer aantrekkelijke artikelen voor je die je geest echt zullen verrijken. Zo zijn er vertalingen van artikelen van Grete Leutz en Ella Mae Shearron.

Ook een boekverslag mag volgens ons niet ontbreken in een bulletin, dus ook nu niet. Want misschien kunnen we nog iets praktisch opsteken van Steve Biddulph, die ons inzichten verschaft over een blijde opvoeding.

Mocht je hier nog te weinig aan hebben dan kan je nog altijd naar een van de workshops gaan in binnen- of buiten land, die uitgebreid staan beschreven op het midden blad of bij de nieuwsrubriek.

Maar vakantie is soms ook nieuwe plannen maken. Nou, ook daarbij kunnen we je van dienst zijn. Wat dacht je van een najaarsdag onder leiding van Lex Mulder. Deze vindt plaats op 7 november 1999. Thema van deze workshop is : 'Psychodrama in bedrijven en organisaties'.

Verder kijken we ook al uit naar het 10-jarig lustrum van de vereniging waarvoor reeds een datum bekend is namelijk 15, 16 en 17 april 2000.

Dat is nog even weg, maar toch al iets om naar uit te kijken.

Welnu laten we eerst even gaan uitpuffen van het vele werk wat gedaan is en ons onder laten dompelen door het prachtige gedicht van Erik van Ruysbeek.

Namens de redactie een fijne tijd en veel leesplezier en een hartelijke wens tot snel en gezond wederzien.

Samenvatting van hoofdstuk F. uit het boek "Psychodrama - Theorie und Praxis" van Grete Leutz.

F. Die Rollentheorie nach J.L. Moreno Vertaling: Heinz Lux

Het begrip rol is tot aan de ontwikkeling van wetenschappelijke rollentheorieën in de jaren dertig van onze eeuw steeds gebonden geweest aan het toneel. Hiernaast beschouwden echter ook filosofen en dichters de wereld als een toneel en het leven als een rollenspel. Hiervan zijn in de klassieke literatuur o.a. bij Shakespeare bekende voorbeelden te vinden.

In zijn psychiatrisch levenswerk, dat hij soms "Shakespearische Psychiatrie" noemde, werd Moreno sterk beïnvloed door het gedachtegoed van Shakespeare. In de jaren twintig begon Moreno in zijn werk verder te experimenteren met "levensrollen". Hieruit ontwikkelde zich het psychodrama als een methode van therapeutisch handelen en de rollentheorie als een omvangrijk antropologisch systeem. Dit systeem maakt het mogelijk, vastgelegde gedragspatronen uit de meest verschillende levensgebieden onder het begrip rol samen te vatten en deze gebieden onder een gezamenlijke noemer te brengen.

Eerste formuleringen in deze zijn terug te vinden in Moreno's geschriften "Das Stegreiftheater" (1923) en "Who Shall Survive?" (1934). In hetzelfde jaar verscheen van de hand van G.H. Mead posthum in "Mind, Self, Society" zijn rollentheorie waarin hij het leren van rollen als een fundamentele functie van socialisatie en expansie van de individualiteit benoemt.

Mead's theorie heeft een zeer grote invloed gehad op de sociale psychologie en sociologie.

De rollentheorie van Moreno geeft een omvangrijke voorzet tot het theoretisch begrijpen en praktisch oplossen van velerlei problemen. Vanuit zijn ontwikkelingspsychologisch gedachtegoed dat een belangrijke basis vindt in de rollentheorie, ziet Moreno het wezen van de menselijke ontwikkeling op de eerste plaats in de opleiding van tussenmenselijke creativiteiten (de socio-emotionele ontwikkeling). Verder vindt hij het ervaringsleren middels rollen (de rollenontwikkeling) wezenlijk in de menselijke ontwikkeling.

1. De socio-emotionele ontwikkeling

Zoals we weten, houdt de sociometrie zich bezig met de kwantitatieve en kwalitatieve meting van tussenmenselijke relaties. Deze relaties zijn afhankelijk van de rol die mensen in hun, medemenselijke omgeving of, sociometrisch uitgedrukt, in de socio-emotionele structuur van hun groep spelen.

De allereerste verhouding van het kind tot een ander mens is zijn "parasitaire relatie" tot zijn moeder tijdens het embryonale stadium. In deze relatie komen, ook tijdens de "pasgeborene periode" eigenlijk nog geen sociometrische maatstaven binnen beschouwing.

Pas het fenomeen van de spontane socialisatie tussen mensen die geen familie zijn van elkaar op het vroegste ontwikkelingsniveau moet als het eigenlijke begin van de socio-emotionele ontwikkeling gezien worden. Daarom heeft Moreno onderzoek verricht in een kliniek bij groepen zuigelingen.

Hij beschrijft hieruit verschillende ontwikkelingsfasen op socio-emotioneel gebied. Ten eerste spreekt hij over het "stadium van organische isolatie" waarmee hij aangeeft dat deze zuigelingen nog geen enkele notitie van elkaar nemen (1-20 weken).

Vanaf de vierentwintigste week begint er een eerste aanzet tot een kettingvormige contactstructuur binnen de zuigelingengroep zichtbaar te worden. Deze fase noemt Moreno het "stadium van de horizontale differentiatie".

Ongeveer vanaf de tweeënveertigste week, als de kinderen zich in de groep vrij bewegen kunnen, worden verschillen in kracht en vitaliteit binnen de groep zichtbaar die tot een ontwikkeling van een "boven" en een "onder" in de groep voeren. Moreno spreekt nu van het "stadium van de verticale differentiatie". In het sociometrisch onderzoek naar onderlinge relaties bij zuigelingen en kleine kinderen is de onderzoeker geheel aangewezen op zijn waarneming. Pas vanaf de kleutertijd kan sociometrisch onderzoek

plaatsvinden waaraan de kinderen actief deelnemen middels samenspel.

Op deze leeftijd wordt vervolgens zichtbaar dat er nog zeer weinig sprake is van ontwikkeling van de socialiserende telefactor. Men kiest nog relatief weinig voor elkaar in deze fase.

Na het zesde levensjaar verandert de sociometrische structuur van de kindergroepen. Men kiest nu duidelijk en veel voor elkaar wat betekent dat de telefactor nu werkzaam wordt.

Tijdens de puberteit zijn nog een paar stadia binnen het kiespatroon van pubers waar te nemen waarop hier niet verder wordt ingegaan.

Bij psychische afwijkingen zie je regelmatig een blokkade dan wel een sociale regressie optreden in de ontwikkeling van het kind. Deze kan in het geval van zware ziektes terug gaan tot in de vroegste stadia van de sociale ontwikkeling zoals het stadium van de organische isolatie.

Onderstaand bekijken we met Moreno het belang van rollen voor die menselijke ontwikkeling.

2. De rollenontwikkeling

Bij al zijn ontwikkelingspsychologische gedachtegangen gaat Moreno uit van het fenomeen van de spontaniteit. Hij stelt vast dat de mens niet enkel blindelings "in het leven of beter gezegd in het Zijn geworpen" is, maar dat hij al tijdens de embryonale fase spontaan de relatie aan gaat met zijn omgeving. Vanaf het begin is hij een handelend oftewel een zich gedragend iemand. Tijdens de vroegste ontwikkelingsstadia is er al sprake van een interactie tussen de mens en de kosmos. Op elk denkbaar tijdstip van het leven zijn zijn interacties ten minste gekoppeld aan één rol.

Onderstaand wordt de menselijke ontwikkeling bekeken uit het perspectief van Moreno's veel omvattende rollentheorie.

Met het oog hierop staan we eerst even stil bij de belangrijkste stadia in de menselijke ontwikkeling. Het zijn achtereenvolgens:

- Het embryonale stadium. Het eerste psychische universum als onderdeel van het stadium van de identiteitsbeleving van het kind als een niet beseft empathische interactie met de omgeving (Moreno noemt dit

ook "Matrix der All-Identität") evenals onderdeel van het stadium van de beleving van de werkelijke omgeving van het kind ("Matrix der All-Realität").

- Het tweede psychische universum is het stadium waarin een scheiding gaat plaatsvinden in de beleving van de wereld van de (materiële) realiteit en de wereld van de voorstellingen
- Het derde psychologische universum wordt toegevoegd als het stadium van bewuste empathische interactie met de wereld of met de kosmos die zorgt voor een beleving van integratie.

De verschillende vormen van menselijke beleving in de genoemde stadia zijn aan rollen gekoppeld. Dit inzicht was de rede dat Moreno zowel in zijn antropologische gedachtegangen als ook in zijn praktisch psycho- en sociotherapeutisch handelen het tot die tijd verwaarloosde fenomeen 'rol' de hoogste prioriteit zou geven. Hieruit ontstond de dialectiek tussen de spontaniteit en Moreno's rollenleer. Rol valt in deze volgens Moreno te zien als "de eenheid van geconserveerd gedrag". Moreno noemt in die context als eerste de somatische rollen met als voorbeeld de rol van "mee-eter", een geconserveerde eenheid die bestaat uit een gedragsketen van verschillende andere eenheden zoals kauwen, proeven, slikken, etc. Vervolgens noemt hij in dit voorbeeld de correlaten van de somatische rol namelijk de psychische rol van de genietier en de sociale rol van de consument. Belangrijk bij het begrip rol is te weten die door mensen geleefde rollen open staan voor spontane en creatieve actie. Zodoende kunnen zij, afhankelijk van de verschillende situaties in het leven, talloos combineren en variëren in hun rolgedrag.

Het embryonale stadium

Overwegingen met betrekking tot de rollentheorie moeten daar aansluiting vinden waar de mens begint zich te gedragen. Dit is echter al in de embryonale fase het geval. De eerste uitsluitend somatische rol van de mens is die van een parasiet in het lijf van zijn moeder en samen vormen ze in die tijd dan ook een "organische functionele eenheid". In een normale geboorte ziet Moreno het bereiken van een lang nagestreefd doel en hij acht het dan ook niet toevallig dat Duitse gynaecologen zo'n geboorte altijd al "spontaangeborene", genoemd hebben. In deze distantieert Moreno zich van Ranki's psychoanalytisch standpunt van het geboortetrauma dat een grote invloed zou

hebben op de ontwikkeling van latere (angst) neurosen. Moreno legt de verantwoordelijkheid voor het ontstaan van neurosen op de eerste plaats bij de verkommering van de spontaniteit. Hierin ligt dan ook het raakvlak met Rank in de vraag of het in sommige gevallen door Rank terecht vermoede geboortetrauma niet al het gevolg was van een prenatale spontaniteitsblokkade.

In elk geval is duidelijk dat de geboorte als overgang van de rol van parasiet tijdens het embryonale stadium naar de somatische rol van de zuigeling van immens belang is.

fase actie In somatopsychische rollen en in deze actie beleeft het kind de wereld als één enkelvoudige gebeurtenis die het kind identiek aan zichzelf beleeft. Dit noemt Moreno "das Stadium der All-Identität" of ook wel "Matrix der All-Identität".

Integraal onderdeel van het eerste universum is de moeder. Ze vormt met de zuigeling een interactie-eenheid. Integratie of beter gezegd coöperatie komt in dit stadium evenals later in het leven door opwarmingsprocessen (warming-up processes) tot stand.

Het eerste psychische universum.

Voor het eerste psychische universum is kenmerkend dat de mens vanaf zijn geboorte in somatische rollen handelt zonder ze bewust te kennen. Moreno noemt deze rollen meestal "psychosomatische rol" wat echter al duidt op de overgang naar een nieuwe rollencategorie, namelijk die van de psychische rollen.

Deze overgang is belangrijk omdat de mens anders zou blijven steken in een puur animale existentie. Moreno noemt deze rol ook wel "somatopsychische rol". In de relatie tussen moeder en kind kan het kind nog geen onderscheid maken tussen ik en jij. Tussen mensen en materiële dingen en bovendien niet tussen zichzelf en zijn lichaam. Leven is in die

Evenals de functionele eenheid moeder en kind, die tijdens het embryonale stadium de matrix van de organische ontwikkeling neerzet, bekijkt Moreno de interactie-eenheid moeder en kind tijdens het eerste universum als matrix van de sociale ontwikkeling van de mens; ook vaker identiteitsmatrix of sociale placenta genoemd. Het is de sociale placenta die de substantiële basis vormt voor de sociale ontwikkeling van de zuigeling tot homo interagens.

Binnen deze matrix van onze sociale ontwikkeling wordt de beleving van met elkaar zijn, met elkaar voelen en met elkaar handelen tot de meest diepgaande ervaring van de identiteit van de nieuw geborene met de wereld en vormt het fundament van het latere

vertrouwen in zijn eigen existentie. Dit komt overeen met het door Erikson beschreven basisvertrouwen.

De interactie tussen moeder en kind in complementaire rollen zou gezien kunnen worden als het oerpatroon voor alle latere teleprocessen. Moreno's speciale interesse is altijd gericht geweest op de menselijke interacties of beter gezegd op de ruimte tussen de individuen. Alle sociometrische en psychodramatische fenomenen, evenals de interactiezones en opwarmingsprocessen vallen binnen deze ruimte.

Moreno beschrijft in dit verband de concentratie van de zuigeling in de actieve rol van eter nadat hij contact heeft gelegd met de interactiezones (zoals mond, moeders tepel en melk) en zich opgewarmd voelt tot eter in dat specifieke moment van het hier en nu. Alle andere rollen zijn op dit tijdstip latent.

Als oorzaak voor die sterke concentratie van het kind tijdens het stadium van de "All-Identität" concludeert Moreno op basis van zijn uitgebreide observaties de "actiehonger" (der Aktionshunger). Hij spreekt van een actiehongersyndroom dat het kind er toe aanzet om met lijf en ziel op te gaan in zijn handelingen en zich volledig op de begonnen handeling te concentreren. Als gevolg hiervan kan een bijzondere tijdsbeleving van het kind ontstaan evenals de amnesie in het stadium van de "All-Identität".

Tegen het einde van het eerste universum begint het kind onderscheid te maken tussen zichzelf en de omgevende mensen en dingen. Sommige(n) herkent het al terug, echter enkel tijdens reëel contact in het hier en nu. Een voorstelling of herinnering van iets of iemand, als ze al gemaakt kan worden, wordt dan net zo realistisch beleefd als het werkelijke contact met mensen en objecten. Deze tweede fase van het eerste universum, de fase van de beleving van een uitsluitend materieel realistische wereld, wordt door Moreno ook "Matrix der All-Realität" genoemd (zie fig. 6 en 7 in het origineel).

Het tweede psychische universum.

Het tweede psychische universum begint als de enkelvoudige wereldbeleving van het kind zich opsplijt in realiteitservaring en voorstelling of in realiteitservaring en fantasie.

Dit is een voorwaarde in de normale psychologische ontwikkeling om te kunnen komen tot discursief denken wat van het een

naar het ander gaat. Abstract denken maakt het kind langzaam maar zeker een nieuwe wereldwaarneming en oriëntatie, gedifferentieerder taalgebruik en vorming van begrippen mogelijk.

Ook de opwarmingsprocessen verlopen nu op twee manieren: namelijk meteen op de handeling betrokken of binnen de ruimte van voorstelling of fantasie van het kind. Het kind herkent nu rollen alvorens het er zelf actief in gehandeld heeft, bijvoorbeeld beroepsrollen. Het moet nu leren zowel in de realiteit als ook in de voorstelling te leven waarbij de ene wereld niet prioritair gesteld mag worden boven de andere. Lukt dit laatste niet dan kunnen stoornissen in de ontwikkeling ontstaan; zoals debiliteit (bij vastzitten in de matrix van de "All-Realität") en neurotische distantie van de realiteit (bij verlies in voorstelling en fantasie). De splitsing van realiteitservaring en voorstelling dan wel fantasie brengt nieuwe rollencategorieën met zich mee.

Naast de somatische rollen en de somato-psychische rollen van het eerste universum treden nu de psychische en sociale rollen op de voorgrond.

Het derde psychische universum.

Overeenkomstig de identiteitsbeleving met de buiten individuele existentie in het eerste universum wordt in het derde universum de identiteit met de boven individuele existentie beleefd.

In het derde universum is er echter in tegenstelling tot de beleving van de "All-Identität" in het eerste universum geen sprake van een onbewuste verbondenheid met de kosmos, net zo min als een "participation mystique", zoals bij Lévy-Brühls. Waar het hier wel omgaat is veel meer het beleven van een "participation conociente" waarbij er geen verlies plaatsvindt in de vaardigheid van het discursieve denken. Deze beleving is echter geen psychosociale noodzaak. Het speelt niet binnen enkel "psychische of enkel sociale rollen" maar komt door te transcenderen naar een nieuwe rollencategorie van integratief beleven tot stand. Daarom worden deze rollen bij voorkeur "transcendente rollen" of "integratieve rollen" genoemd.

De rollenontwikkeling als basis van het rollenleren en van de centrale Psychodramatechnieken.

Vijf basale stappen van de rollenontwikkeling. Moreno observeerde door het gedrag van kinderen niet alleen verschillende ontwikkelingsstadia, maar zag hieraan ook de basale processen ten aanzien van rollenontwikkeling en van het leren van rollen. Hij maakt hierin onderscheid tussen vijf wezenlijke stappen.

- Stap 1: het kind ervaart een ander mens (moeder) als deel van zichzelf.
- Stap 2: het kind richt zijn concentratie op dit bijzondere, vreemde deel van zichzelf (moeder).
- Stap 3: dit andere vreemde deel van zichzelf (moeder) neemt een bijzondere positie in. Dit deel wordt interessanter dan alle andere delen van de wereld inclusief het kind zelf. Uiteindelijk wordt dit deel (moeder) los van het kind in zijn onafhankelijkheid waargenomen.
- Stap 4: het kind neemt de rol van de ander (moeder) niet enkel waar, maar kan zich ook in die rol inleven en ze spelen.
- Stap 5: het kind neemt de rol van iemand anders (moeder) spelend over en is voor het eerst in staat, vanuit die andere rol zichzelf van buiten af te ervaren. Het kind ervaart nu de volledige omkering der identiteiten.

Het proces van rollen leren.

Zoals uit het gevoel van honger de zuigeling de rol van "eter" op zich neemt. Zo ziet Moreno met name het spontane opwarmen van het kind als wezenlijk voor een leersituatie en leerproces. Het kind neemt de rol van "eter" spontaan op zich vanuit honger en niet omdat het zich eraan vooraf gaand ergens mee identificeert dan wel een te imiteren gebeurtenis eraan vooraf is gegaan. De actie loopt in de somatische rollen op de herkenning vooruit, ze is prior to the recognition of the roles.

Regelmatige herhaling van bepaalde gebeurtenissen voert zowel op somatisch als ook op psychisch niveau tot verwachtingen ten aanzien van rollen.

In de latere ontwikkelingsfase van het sociale leren, worden rollen geobserveerd en in spel geoefend om ze aansluitend hierop daadwerkelijk over te nemen (role taking). Het kind bevindt zich dan al in de ontwikkelingsfase van het tweede psychische universum.

Het leren van sociale rollen houdt dus verschillende componenten in:

- . Ten eerste het opwarmen voor een situatie waarvoor en waarin het kind alert wordt;
- . Ten tweede het observeren van die situatie en de hierin te herkennen rollen;
- . Ten derde het naspelen van de geobserveerde rol (imitatie).

In het spelen van de geciteerde rol spiegelt het kind in zijn gedrag de geobserveerde rol. Het vroeg kinderlijke imitatieleren impliceert dus klaarblijkelijk al een proces dat we in psychodrama terug kunnen zien als de spiegeltechniek.

Een hierop volgende stap in het leren van rollen is het wisselen van rollen hetgeen al complexer gedrag vraagt met psychosociale componenten als gevoelens, instellingen, normen en waarden.

De hypothese van het gemeenschappelijk onbewuste.

Om de bij rolwisselingen veelvuldig geobserveerde fenomenen van directe invoeling van de protagonist in de antagonist en zijn directe actievaardigheid in die rol uit te leggen, vormde Moreno de hypothese van het "gemeenschappelijke onbewuste". Dit gemeenschappelijke onbewuste ontstaat in een langer durende relatie en maakt het de betreffende relatiepartners mogelijk om behoorlijk precies elkaars verwachtingen ten aanzien van ieders reacties aan te geven.

Lijkt het soms in een interactiedrama alsof de protagonist helemaal niet over zelfreflectie en zelfkritiek beschikt, na een rolwissel blijkt hij in de rol van de antagonist heel goed in staat denkbeelden en gevoelens van de antagonist te benoemen, soms behoorlijk lang bijvoorbeeld tijdens het houden van een monoloog in de rol van de antagonist.

De centrale psychodrama technieken: dubbelen, spiegelen en rolwisselen.

Uit het verloop van de vroegkinderlijke ontwikkeling met zijn vijf stappen van rollenontwikkeling en de processen met betrekking tot het leren van rollen als basis van het menselijk ervaren en gedrag, leidt Moreno de centrale psychodrama technieken af te weten: dubbelen, spiegelen en rolwisselen.

a. De techniek van het psychodramatisch dubbelen.

Het dubbelen en haar diepe werking is af te leiden uit de vroegste levensfase van het kind waarin het moeder nog als een deel van zichzelf ervaart. De moeder raadt en begrijpt alle behoeften van de zuigeling en handelt in plaats van het kind zodat alle behoeften van het kind toch bevredigd worden.

De moeder laat zich sturen door het kind en is steeds op zoek naar coöperatie met het kind. Dit lukt des te beter al naar gelang ze zich los kan maken van haar eigen gevoelens, gedachten en behoeften en ze zonder vooringenomenheid het kind kan invoelen in zijn momentele situatie.

In overeenstemming hiermee kan de kunst van het dubbelen in psychodrama worden uitgelegd, die eveneens op onvooringenomenheid en invoeling gebaseerd is.

De dubbel helpt in het psychodramatische spel de protagonist

Om precies te focussen op het exacte woord of op de exacte zin die hoort bij een nog ontoelaatbaar en/of onuitgesproken gevoel, gedachte of behoefte. De protagonist zal hierop reflexmatig reageren met ontkenning of niet aannname van het gedubbelde. Belangrijk is om te zien dat als de opmerkingen van de dubbel kloppen. De protagonist de dubbel in tegenstelling tot de andere rollen niet meer als een "jij" ervaart maar dat hij als "wij" wordt ervaren, waarbij hij de opmerkingen over neemt en in zijn eigen monoloog tot uiting brengt.

b. De techniek van het psychodramatisch spiegelen.

De techniek van het spiegelen komt overeen met die fase uit de ontwikkeling van het kind waarin het kan onderscheiden tussen ik en jij. Het kind herkent nu zelfs dat zijn spiegelbeeld niet samen valt met zichzelf ook al denkt het vooralsnog dat het kind in de spiegel echt iemand anders is. Naderhand begrijpt het dit echter ook. In die ontwikkelingsfase vindt het kind zijn spiegelbeeld interessanter dan andere figuren in de wereld inclusief zichzelf.

In psychodrama kan bijvoorbeeld de co-therapeut of een geschikt groepslid de protagonist spelen op het toneel waardoor de protagonist zich zelf ziet vanuit de rol van de ander wat confronterend kan zijn en kan aanzetten tot ander gedrag. Met videobeelden kan je ook spiegelen maar hieraan zijn twee nadelen ten opzichte van de psychodramatechniek verbonden. Op de eerste plaats kun je met video het spiegelen niet naar therapeutische wens doseren en ten tweede krijg je niet de zo belangrijke feedback uit de beleefde (hulp-ik) rol tijdens de sharing.

c. De techniek van het psychodramatisch rolwisselen.

De rolwisseling komt overeen met de vierde en vijfde stap in de rollenontwikkeling. Hierbij kan

het kind zich in de rol van de ander inleven, kan het deze rol spelen en kan het zich vanuit een innerlijke distantie zelf zien in het spel van de ander. Elke rolwissel betekent tegelijkertijd ook dat de protagonist gespiegeld wordt. Echter blijft het nu niet bij spiegelen maar ervaart de protagonist zichzelf ook in de rol van de ander, de antagonist. Hierdoor wordt het mogelijk terug te keren in een héle (geen afgesplitste) en reële beleving van een ervaring zonder het bewustzijn in het hier en nu te kort te doen. In psychodrama is de mens in zijn beleving tegelijkertijd volwassene en kind.

De rollencategorieën

The theory of roles is not limited to a single dimension, the social. The psychodramatic role-theory operating with a psychiatric orientation is more inclusive it carries the concept of roles through all dimensions of life'

J.L. Moreno

Primaire rollencategorieën

- a) De somatische of "psychosomatische" rollen zijn de eerste rollen van de mens en aan deze rollen zal de mens gekoppeld blijven tot aan zijn dood. Zoals voorgaand beschreven zorgt het boven de somatische rollen uit transcenderen tot een andere, het animale niveau overstijgende, ontwikkeling van de mens.
- b) De psychische rollen ontwikkelen zich al als correlaten van de somatische rollen en verruimen de beleving van het kleine kind (de "eter" begint zich ook langzaam maar zeker te verheugen op aanstaande voeding en zo doende ontstaat ook de rol van de "genieter"). Psychische rollen zijn vrijwel altijd correlaten van andere rollen zoals de sociale rollen.
- c) De sociale rollen zijn de rollen waarin de mens de realiteit buiten zichzelf tegemoet treedt bijvoorbeeld de "werknemer" het "vakbondslid" de "vader", de "zoon" en vele meer. Aan alle rollen is een status gebonden die los van de drager van die rol bestaat en voortduurt. Deze rollen zijn bijgevolg stereotypisch.

In zijn sociale rollen voldoet de mens echter niet enkel aan de verwachtingen van de maatschappij, maar ontwikkelt hij ook zichzelf doordat hij steeds meer gedifferentieerde rollen speelt.

Moreno schreef in die context het volgende:

"roles do not emerge from the self, but the self may emerge from roles".

De som van alle sociale rollen wordt in de psychologie van C.G. Jung de "personal" genoemd en dient goed en gezond te functioneren wil de mens zich staande kunnen houden m.b.t. de eisen die de omgeving aan hem stelt. In een gezonde ontwikkeling bezit de mens voldoende vrijheid om zich niet uitsluitend onder druk te laten zetten door de sociale rollen of te gaan lijden aan beroepsdeformatie. Integendeel; hij zal normaliter deze rollen positief gebruiken ten behoeve van zijn levenswijze en welzijn. Zou iemand hierin niet slagen en zich dus geheel

gaan identificeren met zijn sociale rollen, zal zijn persoonlijkheid des te zwakker worden en des te clichématig zijn wezen. Hij is dan enkel nog een "homo sociologicus".

- d) De transcendente of - interactieve rollen houden in dat de mens als "existentie onder andere existenties" boven de sociale rollen uit transcendeert om voortaan zijn zelf in ethisch handelen uit te drukken. Er bestaan dus rollen die niet te begrijpen zijn vanuit uiterlijke behoeften en die we conform Moreno's rollentheorie transcendente of integratieve rollen noemen. We kunnen in die context ook van "ethische rollen" of van "religieuze rollen" spreken.

Binnen de categorie van de transcendente rollen vallen nog verschillende culminerende niveaus te bereiken tot op het niveau van het absoluut religieuze. In het laatste geval gaat de individuele persoon op in het bovenpersoonlijke zoals bijvoorbeeld Jezus van Nazareth op ging in de rol van Christus en prins Gautama in de rol van Boeddha.

Stereotype rollen zoals de somatische, psychische en sociale rollen worden door een gezonde mens als minder belangrijk ervaren dan zijn persoon; archetypische rollen echter zoals de transcendente rollen worden als het ware boven de persoon staand beleefd.

Secundaire rollencategorieën.

a) De psychodramatische rollen.

Over het algemeen zijn de menselijke rollen weinig absoluut. Ze gaan in elkaar over, vullen elkaar aan en lossen elkaar af. De som van deze rollen bepaalt de specifieke persoonlijkheid van een mens. De psychodramatische rollen vormen evenals de later beschreven geconserveerde rollen geen onafhankelijke rollencategorie. Echter uitgerekend zij laten de mens in zijn uniciteit zien. Alle rollen die door de protagonist worden gespeeld zijn psychodramatische rollen. Door de vormgeving laat hij zijn gedrag in alle reële gebeurtenissen zien, in zijn historische existentie of in scènes die ontstaan zijn uit zijn fantasie.

Psychodramatische rollen geven de individuele differentiaties van collectieve rollen weer. De psychische correlaten van het totaal aan rollen, dus de zgn. psychische rollen, zien we in psychodrama bijzonder duidelijk zichtbaar worden.

De individuele differentiatie van de psychodramatische rol ontstaat doordat in psychodrama niet enkel de rollen van echtgenote, vader, kind, arts, etc., gespeeld worden, maar de rollen van die bepaalde echtgenote, die onvergelykbare vader, dat unieke kind, die bijzondere arts, etc., etc. en wel uniek variërend in hun voorgeschreven stereotypische rolpatronen.

Zo laat ook elk psychodrama zien dat een "rol" een intermenselijke ervaring is en dat er twee of meer mensen noodzakelijk zijn om ze te actualiseren (bijvoorbeeld: geen leraar zonder leerling of geen vader zonder kind).

Op de psychodramabühne is in tegenstelling tot de dwang van het weinig modificeerbare dagelijkse leven veel meer ruimte voor spontaniteit en het ontwikkelen van een zekere rollenflexibiliteit waardoor nieuw gedrag kan ontstaan en kan worden geoefend om de eisen van het maatschappelijke leven beter te kunnen weerstaan. In de psychodramatische rol ligt dus de vrijheid tot een spontane gedragsverandering.

b) De geconserveerde rollen.

Hieronder verstaat Moreno de door technische hulpmiddelen, zoals de schrift, reproduceerbare rollen. Klassiek voorbeeld in deze is de theaterrol. In deze rollen is in tegenstelling tot de rollen en het spel in psychodrama weinig of geen ruimte voor spontaan scheppend acteren.

c) De relativiteit van de rollen.

We hebben kunnen zien dat er een dialectisch verband bestaat tussen "rol" en spontaniteit. In het werk van Moreno is er echter nog sprake van een andere wezenlijke dialectiek namelijk die tussen de aan rollen gebonden persoonlijkheid van de mens, zijn existentie, en zijn van rollen onafhankelijke "Zijn" in zijn kosmische transcendentie.

Moreno heeft deze dialectiek al weergegeven in zijn vroege, anoniem verschenen gedichtenbundel "Das Testament des Vaters".

Het geheim van een blijde opvoeding door Steve Biddulph

ISBN 90 38 90 365. Uitgeverij: Elmar.
Boekbespreking door Nel Bax

Steve Biddulph is gezinstherapeut en heeft een scherp oog ontwikkeld voor wat er in een kind leeft en hoe je daar als volwassene het best mee om kunt gaan.

In het voorwoord relativeert hij de inhoud van zijn eigen boek door opvoeders te zeggen, dat zij zich moeten hoeden voor deskundigen; omdat de stem van het eigen hart - als je daar naar wilt luisteren - het immers toch het beste weet. Hij heeft gezien, dat zoveel mensen ongelukkig zijn, omdat ze als zodanig zijn geprogrammeerd. Ze hebben die 'inprenting', als kind gekregen, toen ze nog zo ontvankelijk waren en leven nu volgens die blauwdruk omdat ze niet beter weten. Het werkt bovendien als een 'self full filling prophecy'.

Een voorspelling die zichzelf waar maakt als je het maar vaak genoeg herhaalt. Immers kinderen zijn zo loyaal, dat ze er alles aan doen om te voldoen aan de verwachtingen van de Ouders.

Biddulph stelt dat we onze kinderen dagelijks hypnotiseren. De basisprincipes van de hypnose zijn dat het denkende ik even wordt afgeleid en tot rust gebracht en dat vervolgens de zogeheten post hypnotische suggestie als een soort bevel wordt ingeplant. Met bepaalde 'codewoorden' dringen we door in het onderbewuste van onze kinderen en programmeren ze ook al is dit helemaal niet de bedoeling.

Zijn stelling is dan Ook: "Je hypnotiseert je kind elke dag of je wilt of niet. Dus kun je het voor hetzelfde geld goed doen." Hij bedoelt hiermee de juiste zaadjes in de geest planten, die een 'blauwdruk' geven voor een gelukkig leven; op een vertrouwen in het zelf.

Het zijn de zogenaamde jij boodschappen, die diep verankerd raken in de ontvankelijke kindergeest en die op cruciale momenten in het volwassen leven nog hun werk doen.

Tegenstrijdige boodschappen scheppen bij het kind verwarring en onzekerheid. Het is de kunst om eerlijk te zijn zonder je kind iets vernederends toe te voegen. Een voorbeeld: Ik ben boos en wil dat je NU je speelgoed opruimt. Zo'n zin heeft geen levenslange

nasleep, terwijl: " Jij Luilak, waarom doe jij nooit wat gezegd wordt!" dat wel heeft.

In het praten met onze kinderen is het dan ook uiterst belangrijk om hun geest rechtstreeks te benaderen. De verankering in de geest gaat des te dieper als hij gepaard gaat met signalen, die hem versterken.

Dit is een van de nieuwe ontdekkingen van de hypnose. In het boek wordt een voorbeeld gegeven van iemand waarvan de amandelen zijn geknipt en dat nog onder narcose is. Als de verpleging praat over een kanker patiënt, die weinig kan, reageert het kind hierop door een niet te stelpen bloeding. Als dit door een kinderpsychologe wordt doorzien worden dezelfde verpleegkundigen geïnstrueerd om over de goede kant van dit kind te spreken. De bloeding stopt spontaan.

Een positieve boodschap wordt sterker verankerd door je hand op de schouder te leggen. Dit kan van essentiële betekenis zijn op een moeilijk moment om scheiding b.v.

Het is de taak van een ouder om een kind een realistische - liefst wat optimistische - kijk op de wereld mee te geven. Het kind onnodig schrik aan jagen door te dreigen met politie etc. werkt niet constructief. Wanneer tegen een kind dat in een boom is geklommen gezegd wordt: "Pas op, direct val je" maakt het kind beelden van 'pas op' en 'vallen'. De kans dat het valt is groter dan wanneer gezegd wordt: "Houd je stevig vast".

Er zijn drie redenen, waarom ouders vaak van die akelige dingen tegen kinderen zeggen; het werd tegen henzelf ook gezegd, ze denken dat het zo moet, of ze zijn uitgeput.

Kleine baby's willen graag aangeraakt en geknuffeld worden. Ze gedijen dan beter. In feite geldt dit ook voor volwassenen. Het praten tegen kinderen, ze alles uitleggen en ze helpen om te leren praten door te luisteren is voer voor de hersenen. Ze hebben aandacht en prikkels nodig. In die zin heeft het liever een standje dan geen aandacht. De conclusie is dan ook, dat kinderen dwars gaan liggen, omdat ze zich vervelen, het gevoel hebben teveel te zijn of om dat ze dan

tenminste aandacht krijgen. De boodschap voor vaders is dan ook, dat vader zijn betekent dingen samen doen.

Actief luisteren d.w.z. oor hebben voor wat het echt voelt en denkt helpt het kind op weg. Emoties hebben een functie als we dat begrijpen, kunnen we onze kinderen helpen er mee te leren omgaan. Boosheid maakt vrij, angst beschermt en droefheid houdt je in contact met mensen en met de wereld. In het boek geeft Biddulph aanwijzingen hoe kinderen hiermee geholpen kunnen worden. Van belang is om de onechte variant van emotie te onderscheiden en deze niet (meer) te belonen. Voor het omgaan met driftbuien, prullen of verlegenheid (onechte angst) worden aanwijzingen gegeven.

Zowel agressief ouderschap als passief ouderschap missen een effectieve uitwerking op het kind. Ouders worden aangespoord om 'sterke' ouders te zijn, die weten wat ze willen, contact maken, duidelijk maken wat ze willen en dit als een bevel herhalen, wanneer er niet gehoorzaamd wordt. Beide partners dienen een lijn te trekken. Een niet onbelangrijk opvoedingselement is kinderen aangepast aan hun leeftijd verantwoordelijkheid te leren dragen.

Bewuste opvoeders nemen hun eigen behoeftes en emoties serieus en vinden ook systematisch ruimte voor elkaar al is het maar tien minuten per dag. Kortom een boek vol handzame tips, dat met humor geschreven is.

Artikel: Controlelijst voor Psychodrama-spelleiders

Hier onder vindt u een checklist uit een boek van Peter Felix Kellermann

Psychodrama Director Processing Checklist

For each item, circle one of the following:

(Y) = Yes (correct performance)

(N) = No (incorrect performance), or

(?) = Don't know (inadequate information or questionable performance)

A. WARM-UP

1. Was the director able to stimulate individual group members sufficiently and warm them up to action? **Y N ?**
2. Was the director able to build sufficient cohesion and a constructive working climate in the group? **Y N ?**
3. Was the type of warm-up exercises appropriately chosen? **Y N ?**
4. Were the instructions to warm-up exercise/s sufficiently clear? **Y N ?**
5. Was there adequate follow up to warm-up exercise/s? **Y N ?**
6. Was the director able to help the group develop a specific theme upon which to focus? **Y N ?**
7. Did the director consider group dynamic aspects and sociometry sufficiently at the beginning of the session? **Y N ?**
8. Was the director sufficiently warmed up to directing? **Y N ?**

B. SELECTING THE PROTAGONIST

9. Was the protagonist selected in a suitable manner? **Y N ?**
10. Were other potential protagonists considered and taken care of? **Y N ?**

C. TREATMENT CONTRACT

- (action-preparation)
11. Were overall time-boundaries of the session taken into consideration sufficiently before the session? **Y N ?**
 12. Was the stage, or action-space, prepared sufficiently? **Y N ?**
 13. Was a therapeutic alliance (tele) established? **Y N ?**
 14. Was a treatment contract sufficiently negotiated? **Y N ?**

15. warm-up process? **Y N ?**

D. INTERVIEWING (focusing)

16. Was the protagonist interviewed adequately with respect to time-not too long or too short? **Y N ?**
17. Was a basic theme or focal issue identified correctly? **Y N ?**
18. Was the protagonist given sufficient freedom to select the focus of exploration? **Y N ?**
19. Were other concerns adequately identified? **Y N ?**
20. Were non-verbal messages of the protagonist identified? **Y N ?**
21. Were anamnestic, symptomatic, and/or other essential clinical information sufficiently gathered? **Y N ?**

Action Phase:

E. SCENE-SETTING

22. Was the first scene chosen properly in terms of protagonist warm-up and relevance to the focal issue? **Y N ?**
23. Were subsequent scenes chosen properly? **Y N ?**
24. Were the scenes sufficiently 'anchored' in time (when)? **Y N ?**
25. Were the scenes sufficiently 'anchored' in place (where)? **Y N ?**
26. Were symbolic scenes, representing the imaginary world of symbols and dreams, properly staged? **Y N ?**
27. Was the director able to capture the overall atmosphere of location properly, so as to arouse the group's imagination? **Y N ?**
28. Were light and sound used properly to enhance atmosphere? **Y N ?**
29. Were relevant (and /or

- significant) objects used correctly? Y N ?
30. Were transitions between scenes correctly handled? Y N ?
31. Could the group hear and see the action sufficiently? Y N ?
32. Was the stage properly 'set' for action (taking into consideration the positioning of walls and furniture, for example)? Y N ?
33. Was the stage adequately 'cleared' between scenes? Y N ?
34. Were relevant clues adequately picked up? Y N ?

F. PUTTING AUXILIARIES INTO ROLE

36. Were the auxiliaries chosen properly? Y N ?
37. Were the auxiliaries put into role properly, receiving sufficient instructions on their role performance? Y N ?
38. Were the auxiliaries optimally mobilized to function as extensions of the director and protagonist? Y N ?
39. Were dysfunctional auxiliaries tactfully dismissed? Y N ?
40. Were auxiliaries sufficiently protected against physical harm? Y N ?

G. ENACTMENT

Beginning.

41. Was the director able to perceive important clues, identify the central issues, and translate them into action? Y N ?
42. Was the protagonist instructed to act in the here-and-now? Y N ?
43. Was the protagonist instructed to 'show' the group what happened rather than talk about it? Y N ?
44. Were resistances properly identified, concretized and worked through before and during the action? Y N ?
45. Was reality enacted before surplus reality (affirmation before correction)? Y N ?
46. Were the various time dimensions; past, present, and future, properly differentiated? Y N ?
47. Were the various reality dimensions; subjective, objective and surplus reality,

- properly differentiated? Y N ?
48. Was the protagonist helped to make a transition from the world of experience to the world of representation? Y N ?

Middle:

49. Did the sequence of events and scenes move logically? Y N ?
50. Was the technique of role reversal used correctly? Y N ?
51. Was the technique of doubling used correctly? Y N ?
52. Was the technique of mirroring used correctly? Y N ?
53. Was the technique of soliloquy used correctly? Y N ?
54. Were other techniques and adjunctive methods, such as dream work, axiodrama, bibliodrama, playback theatre, living newspaper, magic shop, hypnodrama and role training used correctly? Y N ?
55. Did the session move from the periphery to the center? Y N ?
56. Was the physical contact between director and protagonist adequate? Y N ?
57. Was the tempo of the director the same as, or in tune with, that of the protagonist? Y N ?
58. Were abstractions concretized correctly? Y N ?
59. Were expressions maximized correctly in accordance with the need of the protagonist? Y N ?
60. Was catharsis allowed to emerge spontaneously in its own time? Y N ?
61. Was catharsis allowed to be fully expressed? Y N ?
62. Was the protagonist encouraged to complete his or her actions and given the opportunity to 'un-do' and to 'do again'? Y N ?
63. were insights correctly induced? Y N ?
64. Were new behaviours suggested and trained correctly? Y N ?
65. Was the involvement of the group taken into consideration, the central issues, and translate them into action? Y N ?
66. Was the protagonist sufficiently protected against

physical happened rather than talk about it? **Y N ?**
End:

- 67. Was the psychodrama allowed to evolve 'by itself' without a pre-fixed strategy or a 'script'? **Y N ?**
- 68. Did action end in reality? **Y N ?**
- 69. Did action end in here-and-now? **Y N ?**
- 70. Was the protagonist in his/her own role at the end of action **Y N ?**
- 71. Were adequate suggestions from the group encouraged? **Y N ?**

H. CLOSURE

- 72. Was sufficient closure provided at the end of the session? **Y N ?**
- 73. Did the director assist the protagonist in integrating material from the session? **Y N ?**
- 74. Were hints for further exploration proposed? **Y N ?**
- 75. Did the director encourage constructive feedback and/or alternative solutions from the group? **Y N ?**
- 76. Was the protagonist sufficiently helped to re-enter the group after the session? **Y N ?**

I. SHARING

- 77. Was the protagonist's need for 'recovery time' satisfied? **Y N ?**
- 78. Was the audience allowed its catharsis of integration in the sharing portion of the drama? **Y N ?**
- 79. Was de-roling of the auxiliaries encouraged? **Y N ?**
- 80. Was role-feedback encouraged? **Y N ?**
- 81. Was the group allowed to respond honestly? **Y N ?**
- 82. Was the director able to protect the protagonist from well-meaning advice and interpretations? **Y N ?**
- 83. Did the director share with the group? **Y N ?**

J. PROCESSING

- 84. Was the director willing to ask for help when stuck or in need of assistance? **Y N ?**
- 85. Was there a dear rationale,

- a theoretical assumption, or a working hypothesis behind the direction? **Y N ?**
- 86. Was the director able to provide a sound evaluation of his or her own work? **Y N ?**

K. GENERAL

- 87. Were instructions and interventions verbalized dearl?- Stratton. **Y N ?**
- 88. Were transference issues properly handled? **Y N ?**
- 89. Were countertransference issues properly handled? **Y N ?**
- 90. Did the director practice according to the code of ethics; (responsibility, moral standards, confidentiality, client, welfare, public statements, client relationships, etc.)? **Y N ?**
- 91. Did the director seem to 'understand' the protagonist (empathic ability)? **Y N ?**
- 92. Was the director able to hear correctly what was said? **Y N ?**
- 93. Was the director able to identify emotionally with the protagonist? **Y N ?**
- 94. Was the director able to comprehend the underlying messages which were communicated by the protagonist? **Y N ?**
- 95. Was the director able to report back to the protagonist, at the right moment, what was understood? (timing) **Y N ?**
- 96. Was the director able to verify his or her understanding-and correct it if mistaken? **Y N ?**
- 97. Did the director find the proper balance between support and confrontation? **Y N ?**
- 98. Did the director function well in the role of group leader? (establish group norms. build cohesion, encourage active participation by all members, and facilitate interaction)? **Y N ?**
- 99. Did the director find the proper balance between leading and following (working together)? **Y N ?**
- 100. Did the director function well in the role of therapist (influencing; healing, changing)?
- 101. Did the director seem to trust the potential power of the psychodramatic method? **Y N ?**

Psychodrama met kinderen.

*Een artikel van Ella Mae Shearon
Vertaling door: Helene Kops*

Kindertherapeuten zijn in gaan zien dat het gebruiken van de groepstherapeutische uitgangspunten van Moreno waarde heeft bij het behandelen van kinderen met gedragsproblemen en bij het helpen van kinderen om meer positieve gevoelens over zichzelf te ontwikkelen en daardoor effectievere verandering van gedrag te bewerkstelligen.

Dit artikel richt zich op psychodrama als behandelvorm en de toepassing ervan op therapie met kinderen.

Moreno's vroegere werk met kinderen.

Psychodrama, sociometrie, en groepspsychotherapie werden ontwikkeld door J.L. Moreno en vonden hun historische ontstaan tussen 1908-1925 in Wenen. Kinderen waren Moreno's eerste psychodramatische patiënten.

Als jong medisch student aan de universiteit van Wenen, wandelend door de tuinen van Wenen, gaven zijn spontane interacties met en observaties van kinderen hem een fundamentele basis die in de loop van de tijd zou leiden tot de ontwikkeling van zijn therapeutisch systeem. Moreno observeerde dat de kinderen die hij ontmoette in de Weense Tuinen rebelleerden tegen hun ouders, verpleegsters, en autoriteits figuren in het algemeen.

Nadat Moreno groepen van kinderen in concentrische cirkels rondom zich had neergezet en ze geïmproviseerde verhalen vertelde, observeerde hij dat de kinderen spontaan hun eigen verzonden mythen erin vermengden en uiting gaven aan hun eigen creatieve zelfexpressie, terwijl ze tegelijkertijd iets van hun vijandigheid kwijtraakten.

Moreno werd geabsorbeerd door het idee van de "acting out" van neurotische drijfveren en het voorrang geven aan expressies van geblokkeerde drijfveren en energie, boven het verdringen ervan. In zijn artikel, "The Viennese Origins of the Encounter Movement, Paving

the Way for Existentialism, Group Psychotherapy and Psychodrama", geeft Moreno een algemene beschrijving betreffende zijn werk met kinderen zoals het zich verder ontwikkelde in de tuinen van Wenen.

De oorsprong van sociometrie en sociometrische keuze zijn heel duidelijk. De kinderen kwamen dagelijks na de school in de tuinen bijeen en werden ingedeeld in groepen van 15 tot 20 kinderen. Iedere groep koos zijn eigen leider. De kinderen werden niet ingedeeld op basis van leeftijd (er waren vaak kinderen van vier en tien jaar in dezelfde groep), maar werden eerder ingedeeld op basis van een geïmproviseerde test die de creatieve noemer van elk kind vaststelde.

Sociometrische keuze begrippen worden verder door Moreno beschreven in het volgende verslag waarin kinderen de gelegenheid kregen ouders van hun eigen keuze te kiezen.

Moreno beschrijft het aldus:

"Een van de bijzondere gebeurtenissen in de tuinen was de keuze van ouders. Honderden kinderen en honderden ouders kwamen bijeen om hun relaties vast te stellen op een meer cosmischem niveau dan voorheen.

Dit gebeurde in een spel waarin de kinderen de gelegenheid kregen hun ouders af te wijzen en nieuwe te kiezen. Nadat het keuzeproces gedaan was, keerde ieder kind terug met zijn nieuwe ouders”

“ Echter, de eerste keer dat de ouder test gegeven werd had ieder kind, tot diepe tevredenheid van hun ouders, weer dezelfde ouders gekozen. Maar in een andere periode, toen weer een soortgelijke gelegenheid geboden werd, wezen sommige kinderen hun ouders af en kozen nieuwe ouders. Dit veroorzaakte nogal een ommekeer.” (2)

Verdere verslagen van Moreno's eerdere experimenten met kinderen zijn terug te vinden in zijn eerste boek, *Einladung zu einer Begegnung*. (3) Aldus werden verscheidene belangrijke groepsprocessen vastgesteld in de tuinen van Wenen:

1. Het concept van werken met kleine groepen.
2. Groepen opstellen in concentrische cirkels
3. Het zelf kiezen van de groep van de sociometrische leider.
4. Geïmproviseerde verhalen en mythen laten uitspelen.
5. Het vrijkomen van agressie wordt in spelvorm uitgespeeld.
6. Nieuwe einden van verhalen worden gecreëerd.
7. In het verhaal dat uitgebeeld wordt, vindt rolwisseling plaats.
8. Concepten m.b.t. rolwisseling voor verbetering van het zelfbeeld.
9. Geïmproviseerde testen, een voorloper van spontaniteit en creativiteitstesten.
10. Sociometrische ouder keuze die een basis vormt voor een analyse van gezinsinteracties die nodig zijn voor diagnose en behandeling.

Wat zijn de klassieke fases van psychodrama?

Hoe variëren deze in psychodrama behandeling met kinderen?

Klassieke Psychodrama Fases.

Psychodrama is een therapeutisch proces waarbij de protagonist dramatische gebeurtenissen uit zijn dagelijks leven speelt. Door dit emotionele proces verkrijgt de protagonist inzicht in de effectieve rollen die hij speelt en de niet effectieve rollen. Klassieke psychodrama die op zijn beurt begint met een warming up fase die een snel

spontaan-creatief effect in de groep produceert. Vanuit deze fase wordt een protagonist gekozen waarop de groep zich concentreert. De protagonist is de belangrijkste speler en de anderen spelen bijrollen voor hem. Hij begeeft zich naar zijn eigen spontaniteits-creativiteits kringloop begeleid door de regisseur en aanvullende ego's. Een serie scènes volgt die de enscenering genoemd wordt. Door de enscenering van scènes ligt er nadruk op het concretiseren en maximaliseren van de conflicten en de gevoelens hetgeen leidt tot een catharsis van doorleving, integratie of inzicht. Na de catharsis, wanneer de geblokkeerde energie is vrijgekomen, is er een herenscenering, die een herhaling van de scène is waarmee hij het aanvankelijk moeilijk had en het opnieuw oefenen van nieuwe effectieve rollen. Na deze fase is een groepspsychotherapie fase die sharing genoemd wordt waarin de groepsleden de gelegenheid hebben te vertellen met wie ze zich hebben geïdentificeerd en hoe zij met vergelijkbare problemen zijn omgegaan.

De toepassing van de klassieke fases.

Bij de toepassing van het klassieke psychodramaproces op psychodrama met kinderen is het vaak nodig de ensceneringfase te verkorten vanwege de beperkte concentratie van kinderen. Bij psychodrama met kinderen ligt er een grotere nadruk op de warming up en een bescheidenere op het uitspelen van de enscenering. Er ligt een grotere nadruk op de herensceneringfase waarbij de nieuwe rol geleerd wordt en getraind wordt in het versterken van de nieuwe rol. Er ligt verder een nadruk op feedback van de andere kinderen in de groep; feedback ondersteunt in het algemeen de protagonist om de nieuwe rol te spelen. Sharing achteraf voorziet in een catharsische (= zuiverende) bevrijding voor de kinderen in de groep en brengt inzicht in hun eigen gedrag waarbij ze in staat gesteld worden nieuwe rollen zelf uit te proberen.

Bij het werken met kinderen ligt er minder nadruk op de doorlevingscatharsis. In de doorlevingscatharsis wordt een enorme hoeveelheid agressie, onderdrukte gevoelens of trauma uitvergroet. Het vrijkomen van deze energie gebeurt door het gebruiken van vaardige psychodrama hulp ego's die opvattingen van agressie, vijandigheid, angst, verlangen enz. spelen. Dit type van uitspelen van agressie, vijandigheid, angst, wordt slechts voorzichtig met kinderen gespeeld. In het werken met kinderen kan de agressie beter aangepakt worden met projecterende middelen

zoals het uitspelen van de agressie met poppen. Echter als leer ontwikkeling en realiteitsoriëntatie van het kind toeneemt, zijn kinderen in staat om geësceneerde scènes heel nauwkeurig te spelen en hun eigen agressie af te reageren.

Groepsgrootte en co-leider voor Psychodrama Kindergroep.

Bij het werken met kinderen is de aanbevolen grootte van de groep tussen de drie tot zes kinderen in tegenstelling tot de gewone groep bestaande uit twaalf tot vijftien personen in klassikaal groepswork. Het is verder aan te bevelen dat een co-leider gebruikt wordt om de groep te leiden. De co-leider kan dienen voor een vitale functie als hulp of dubbel.

De toepassing van psychodrama therapie bij kinderen.

De volgende selectie psychodrama technieken worden toegepast in therapie met kinderen:

1. Het warming up proces
2. Psychodrama warming ups voor kinderen
3. Dubbelen
4. Spiegel
5. Toekomst Project Test
6. Het uitspelen van het psychodramatische fantasie niveau
7. Rollenspel
8. Improviseren
9. Spontaniteit test
10. Roltraining
11. Sociodrama met kinderen
12. Sharing

Het warming up proces

In het algemeen vereist het leven een warming up als basis voor al zijn inspanningen. Het warming up proces dat het begin is van iedere sessie is van vitaal belang in alle groepspsychotherapie. De warming up kan beginnen met een specifiek thema en zich van daaruit ontwikkelen of de therapeut- regisseur ontdekt een gezamenlijk thema dat overheerst in de groep en gaat dan van daaruit naar de psychodrama actie.

Het warming up proces houdt rekening met de expressie van talrijke rollen die het individu in zijn leven van alledag mag neerzetten.

Moreno geloofde dat normaal genomen de persoon beperkt is tot een betrekkelijk kleine hoeveelheid rollen en situaties in het alledaagse leven en dat de onontdekte rollen er onder slapend, ongebruikt en onontwikkeld zijn. Moreno's concept van behandeling houdt in een uitbreiding van het rolrepertoire van het individu.

De warming up en de spontaniteit hebben een circulair effect en het een versterkt het ander. Doeltreffendheid van een specifiek spel kan beter gerealiseerd worden met hulp van een adequaat warming up proces. De warming up vergemakkelijkt spontaniteit die op zijn beurt de hoofd katalysator van creativiteit is.

Het creativiteits-spontaniteits proces helpt het kind nieuwe rollen te creëren. Dus door het warming up proces wordt de groep spontaner en klaar om te spelen. Al snel kan de groeps-energie geconcentreerd worden op een protagonist en ontwikkelt zich psychodrama waarbij de protagonist centraal staat.

Het concept van spontaniteit ligt in alle theorie van Moreno opgesloten. Een fundamenteel onderliggend principe is dat zonder creativiteitspontaniteit de persoon niet in staat zou zijn gedurende zijn leven een persoonlijkheid te ontwikkelen die het maximale uit zich zelf zou halen.

Psychodrama warming ups voor kinderen.

De volgende suggesties worden gedaan voor warming ups voor kinderen:

1. Wordt een dier of neem een andere levensvorm aan.
2. Tover winkel.
3. Tover tapijt.
4. Rol van reiziger door het onbekende.

5. Speel dat je op een andere planeet bent in een andere tijd of ruimte.
6. Speel dat je een deel van de geschiedenis bent. Transporteer jezelf naar de geschiedenis.
7. Speel heldenrollen, verander het zelfbeeld van een kind dat een negatief zelfbeeld heeft.
8. Speel objecten, sterren, etc.
9. Speel de schepper van het heelal.
10. Verander de rol in positieve zin en het zelfbeeld wordt positief beïnvloed.
11. Speel robot en maak hun levend.
12. Speel gevoelens, ongerustheid, liefde, haat, angst.
13. Speel ervaringen, lees b.v. een verhaal voor over een vlot. Laat kinderen ervaringen spelen.
14. Speel sprookjes verhalen. De kinderen kiezen sociometrisch een regisseur binnen de groep.
15. Speel een boek, bijv., boek mensen. Wees een boek. Wat is de precieze keuze? Welke betekenis heeft deze keuze, bijv. is de held in het boek een identificatie model?
16. Wees een object in een sprookjes verhaal, bijv., een hoed met een pluim.
17. Speel rollen van autoriteits figuren bijv., moeder, vader, onderwijzer.
18. Kies een favoriet identificatie model en wees die persoon.
19. Introduceer jezelf vanuit de ogen van een ander persoon of van de andere persoonlijke rol.

20. Speel een persoon waar het kind een conflict mee heeft bijv. moeder, vader, kinderen van een andere etnische groep.
21. Speel een genie, een creatief individu.
22. Speel andere kinderen, die zij bewonderen.
23. Speel dierlijke insecten.
24. Speel succesvolle personen uit deze tijd. (nationale bekende figuren).

Werkbare psychodrama thema's:

1. Moeder bezoekt school, kind speelt moeder en bespreekt kind met leraar.
2. Speel een ander kind dat een positieve houding heeft (gedrags therapie).
3. Twee stoelen om de nadruk te leggen op het eigen ideaal. Alles wat je wilt zijn versus zoals je nu bent.
4. Toverstoel. Kan alles zijn wat je wilt bijv. dier enz.
5. Een reis waarheen je maar wil.
6. Achter je rug - gecombineerd met reizen.
7. Spiegel elkaar. De een leidt en de anderen volgen nabootsend de lichaamsbeweging.
8. Dierencirkel, welk dier ben je? Vraag ze het uit te spelen - breng ze in de groep. Stel vragen over hoe je bent.
9. Sultan - slaven. Een kind speelt Sultan voor 5 minuten en de anderen zijn zijn slaven. Zet dit voort en laat ieder kind een andere Sultan kiezen totdat elk kind een Sultan heeft gespeeld.
10. Een verscheidenheid van hoeden bijv. soldaat, matroos, piraat, zijn beschikbaar voor de kinderen om te passen en laat ze dan de toegeëigende rol aannemen.

Technieken en warming ups voor kinderen:

1. Dubbelen - iedereen gaat zitten als de ander. Als hij de benen kruist, kruis je ook je benen. Dubbel eerst het lichaam.
2. Praat over waar je van houdt. Ik voel me goed als ik.....Het gebruik van de dubbel kan worden toegevoegd om te zeggen wat de persoon voelt.
3. Lichaamsbeweging warming ups.
4. Neem muziek, speel mars melodie - speel uit middels lichaamsbeweging en dans.
5. Wees een dier en verander, van het ene in een ander als de muziek wisselt.
6. Stemmingen via muziek - vrolijkheid uitspelen in dansen. Sociaal atoom in kunst. Teken een afbeelding van jezelf. Teken een afbeelding van elke ouder en belangrijke andere personen. Zet ze rondom je heen in de volgorde zoals ze emotioneel tot jou staan.
7. Tover tapijt.
8. Speel Hans en Grietje of een ander kindersprookje zoals Sneeuwwitje of Klein Duimpje en verander het eind of begin. Koppel terug op hoe kinderen zich voelen in hun rollen. Maak sociometrische wisselingen van rollen en speel opnieuw bepaalde scènes.
9. Maak een rolbezetting van een spel. Wie zal wat spelen? Spelers worden sociometrisch gekozen. Speel het door. Voor rolwisseling wijs een nieuwe rolbezetting aan bijv. een verlegen kind krijgt een helden rol.

Dubbelen.

De dubbel neemt dezelfde lichaamshouding aan als de protagonist en spreekt in de "Ik" vorm. Zijn functie is om te reflecteren en intensief de gevoelens van de protagonist over te brengen om klaarheid en inzicht te brengen. Het gebruik van de therapeutische dubbel is een centraal idee in de therapie met kinderen. De dubbel kan gespeeld worden door de therapeut of een groepslid. De dubbel kan een lang bestaand dubbel of kan een kort bestaand dubbel zijn en blijft voor een korte tijd. Spontaan dubbelen kan van de groepsleden uit naar buiten komen. Ze kunnen uitgenodigd worden om te dubbelen voor een of twee ideeën en dan weer op hun plaatsen terug gaan zitten. Het dubbelen concept, zoals door Moreno voorgesteld, is van een bijzondere waarde voor een therapeut die met kinderen werkt, in die zin dat de therapeut wanneer hij werkzaam is in de rol van de dubbel, een relatie tot stand

kan brengen die zou kunnen worden beschreven als een eenheid of als een creatieve verhouding.

Als dubbelen optimaal gebeurt, kan de dubbel zich vermengen met de protagonist en dit effect tot stand brengen. Moreno verbindt deze beschrijving van het emotioneel effect en het samen bij elkaar brengen van twee wezens niet alleen met het dubbelings concept, maar met het "Tele" effect tussen twee personen. "Tele" is de gevoelstoon tussen individuen, de natuurlijke aanvaarding van het zijn, aansluiten, ontmoeten, en vermengen te samen. Het is de gevoelstoon die simpel bestaat wanneer er een ontmoeting is van de twee.

Deskundig dubbelen produceert deze vervloeiing en slaat bruggen over de scheiding tussen de dubbel en de protagonist. Dit wordt vooral maximaal bereikt in psychodramatisch dubbelen, niet alleen omdat de gevoelstoon daar is, maar vanwege het toegevoegde aspect van de dubbel, die de lichaamshouding en positie van de protagonist aan neemt. In het concept van dubbelen bestaan niet alleen creatieve verhoudingen maar ook reactieve verhoudingen.

In een reactieve verhouding reageert de therapeut als een specialist, hij is zich ervan bewust dat hij speelt in termen van een speciale theorie van persoonlijkheidsontwikkeling, selecterend en reagerend op sommige speciale aspecten van het kind z'n gedrag waarvan hij vindt dat ze belangrijk zijn.

De therapeut probeert een verandering in de persoonlijkheid tot stand te brengen en psychologische problemen en moeilijkheden te corrigeren.

Spiegel.

Psychodramatische spiegel technieken zijn therapeutisch waardevol bij het werken met kinderen. In dit proces speelt een hulp ego de protagonisten rol en bootst na of weerspiegelt de protagonist zoals de hulp ego hem of zijn gedrag waarnam.

Het kind (protagonist) is dan in staat om zichzelf te zien door de ogen van een ander en krijgt genoeg separatie en afstand om het in staat te stellen nieuw gedrag te kiezen.

De protagonist kan toeschouwen en zeggen, "Lijk ik daar op?" of "Doe ik dat?" en wordt op die manier aangespoord om zijn gedrag te veranderen en nieuwe rollen uit te proberen.

Toekomst projectie test.

De toekomst projectie test is een psychodrama techniek waarbij de protagonist zichzelf projecteert in een scène in de toekomst en dit speelt. Deze test is van waarde voor de therapeut als diagnostisch middel.

Erik Erikson heeft opgemerkt dat de zelf concepten van kinderen in de industrie versus minderwaardigheidsfasen (in de leeftijd 6 - 12) samenhangen met de volgende 4 concepten:

1. Ik ben wat mij wordt gegeven.
2. Ik ben wat ik wil.
3. Ik ben wat ik me verbeeld te zijn.
4. Ik ben wat ik leer en beheers.

In de toekomst projectie test wordt een helder beeld gegeven van "Wat ik me verbeeld te zijn". De identificatie modellen die het kind zich heeft eigen gemaakt op het psychodrama fantasie niveau worden duidelijk. Bijvoorbeeld, meisjes kunnen vaak kiezen voor een grote schoonheid of filmster in hun toekomst projectie rol. Jongens kunnen kiezen om een groot atleet te zijn of een bekende detective. Het niveau van ambitie en zelfbeeld dat het kind in zijn hoofd heeft kan een realistisch doel of een onrealistisch doel zijn dat het zich stelt.. Door psychodrama kan het kind andere rollen spelen die mogelijk werkbaarder en praktischer voor hem of haar zijn om te realiseren, bijvoorbeeld, die van onderwijzer zijn, verpleegster, of secretaresse. Een toekomst projectie scène kan uitgespeeld worden waarbij het kind nu een volwassene is, en verpleegster die werkt in het ziekenhuis met patiënten.

Versterking voor onbaatzuchtige doelen kan gemaakt worden door dubbels en door de therapeut.

Belangrijk natuurlijk is de bereidheid van het kind de rol van verpleegster aan te nemen. De nieuwe rol identificatie "Ik ben wat ik me verbeeld te zijn" is nu gerealiseerd. Het kind sinds het zich verbeeldt verpleegster te zijn heeft nu een doel en op het psychodramatische niveau is het (kind) een verpleegster. Zo kan het beginnen aspecten van het zelfbeeld die horen bij verpleegster zijn, in zich op te nemen.

Het uitspelen van het psychodramatische fantasie niveau.

Vaak zijn kinderen gefrustreerd omdat hun fantasieën niet gerealiseerd zijn. Psychodrama verschaft een middel om te ontdekken wat de

fantasieën zijn en hen te onderzoeken om te zien of ze werkbaar zijn en passend.

Door psychodrama kunnen deze fantasieën vervangen worden door meer passende fantasieën of doelen.

Om nieuwe doelen te stellen is het nodig om te weten wat is behouden op het psychodramatisch fantasie niveau.

Zoals zowel Erikson als Moreno nadrukkelijk hebben gesteld, biedt spel een middel het fantasieniveau te onderzoeken en de onbewuste fantasieën van de persoon worden uitgespeeld, waarbij de onbewuste aspecten die gedrag motiveren, worden onthuld. Door psychodrama en wat eenvoudig spel lijkt te zijn worden fantasieën en geblokkeerde successen gemakkelijk gezien.

Aangezien verbeelding en identificatie modellen die zijn geïntegreerd in de onbewuste niveaus veel te maken hebben met de manier hoe het kind zich op dit moment gedraagt, kan psychodrama in het geval van kinderen een praktisch middel bieden om de fantasie te onderzoeken en ze, indien nodig, te corrigeren en zo een praktisch niveau van aspiraties en een nieuwe identificatie voor zich zelf tot stand te brengen.

Dus "Ik ben wat ik me verbeeld te zijn" wordt geïntegreerd met een praktische dag voor dag toepassing van "Wat ik leer en beheers", waarbij men werkt om te bereiken wat men graag wil bereiken en prikkels krijgt om adequaat gedrag te bewerkstelligen.

Rollenspel met kinderen.

Rollenspel is een geselecteerd aspect van psychodrama, een vorm van spontaan acteren en wordt sinds lange tijd erkend als een natuurlijk deel van kinderspel bijv. doen alsof. In psychodrama neemt rollenspel een gestructureerde vorm aan en in psychodrama theorie zijn er zorgvuldige gestructureerde ervaringen welke uitgespeeld worden met een doel.

Voorbeelden van rollenspel zijn:

1. Het kind kan in rollen geplaatst worden in een bijzondere gegeven scène zoals een nieuw meisje of jongen die verhuist naar een nieuw dorp en naar een nieuwe school moet.
2. Een woordentwist tussen broer en zus. Kinderen worden in een bepaalde rol geplaatst en krijgen de taak zich eruit te redden. Het gebruik van rollenspel betekent het oplossen van een conflict of probleem in interpersoonlijke relaties.

Na het rollenspel is de feedback fase belangrijk waar de kinderen zich identificeren met de rollen die ze hebben gespeeld. De open discussie geeft vaak noodzakelijke informatie die kan leiden tot een psychodrama spel waarbij de protagonist het middelpunt is. In rollenspel worden kinderen in specifieke rollen geplaatst en krijgen een kans om een oplossing te zoeken voor een probleem. Het is een actieve probleemoplossende benadering. Een van de meest waardevolle aspecten van actief rollenspel is dat de kinderen terwijl ze een conflict uitspelen een anderomans situatie en rol kunnen spelen, kunnen leren via oefenen en fouten maken en mogelijk zo hun tekortkoming of tekortkomingen kunnen zien. Aangezien hij anderomans rol speelt heeft dit niet hetzelfde verlamende effect op het zelfbeeld dat een tekortkoming zou hebben in het echte leven als wanneer hij zijn eigen rol speelt.

Het is een rollenspel situatie en niet een echte levenssituatie. Rollenspel wordt gezien als een verlengstuk van de werkelijkheid. Het drama vindt plaats op het fantasie niveau, een psychodramatisch of verhoogd realiteits niveau. Op dit niveau heeft de protagonist een afstandelijke verhouding tussen zichzelf zoals hij bestaat in het leven en dat wat er bestaat op het toneel. Zo is hij in staat om emotionaliteit te ontdekken door de toneelprestatie en gestimuleerd tot positief gedrag.

Op dit niveau heeft de leider de mogelijkheid de prikkels te ontwikkelen die gebaseerd zijn op het tevoorschijn komen van spontaan gedrag van het kind. Het kind kan dan het nieuwe gedrag integreren als een deel van zijn eigen. Er is een keuze-element dat in het leven ontbreekt. Daar heeft het kind geen controle weinig kans om te experimenteren zonder de consequenties te ondergaan. In echte levens situaties kunnen negatieve prikkels de overhand krijgen. De keuze factor is weg, aangezien er geen controle is over de omgeving. De "afstand" die door psychodrama wordt gecreëerd, zorgt voor een natuurlijke basis voor het oplossen van problemen. Positieve ervaringen van de persoon zelf kunnen geïntegreerd worden en negatieve kunnen worden verworpen.

Improvisatie.

Bij improvisatie spelen de kinderen rollen van hun eigen keuze bijv. kinderen kunnen voor een bepaalde persoon kiezen zoals een onderwijzer of een familielid en spelen de rol. In een groep van vijf kinderen reageert ieder op de ander op basis van de rol die men gekozen heeft. De een kan zijn favoriete onderwijzer zijn en een ander zijn broer, een derde kan een oom zijn enz. Het kind kan ook een fantasierol kiezen zoals een koning, een koningin, Dracula etc.

Het thema kan door de therapeut gekozen worden als een deel van de warming up instructie. Bijv. bij het decors van een kasteel, welke rol zal het kind kiezen b.v. die van koning, koningin, ridder etc. De keuze van de rol heeft een psychodramatische betekenis en kan later besproken worden in een feedback sessie waarbij de vraag aan de orde komt hoe de rol werd ervaren.

Spontaniteitstest

Spontaniteit wordt omschreven als een nieuwe respons op een oude situatie of een adequate respons op een nieuwe situatie. In de spontaniteit test situatie wordt de protagonist in een moeilijke omstandigheid geplaatst: De therapeut kan dan constateren en opmerken waar de protagonist onbekwaam is of welke moeilijkheden hij heeft om adequaat respons te geven op de gevraagde situatie. Bijv. een kind verliest zijn leerboek en zijn aantekeningen. Hoe gaat hij met deze situatie om? Of een kind wordt uitgelachen en wordt belachelijk gemaakt door anderen. In de spontaniteit test wordt de protagonist in een moeilijke situatie geplaatst en krijgt hij de gelegenheid te leren om hier mee om te gaan. Spontaniteit testen bieden praktische situaties in welke het kind kan leren adequaat te reageren.

Rol training met kinderen.

Roltraining is een techniek die effectieve resultaten kan geven in een kort tijdsbestek. Het basis concept van de roltraining ligt in de gedrags benadering. De nadruk wordt gelegd op oefening bij het verwerven van een nieuw gewenst rolgedrag. De oefening vindt plaats in actie psychodrama en benut psychodrama technieken en concepten bij het verwerven van de nieuwe rol. Ten einde het probleemgedrag te vinden van de kinderen in de groep is een warming up proces noodzakelijk. De volgende warming up technieken worden voorgesteld:

1. Kinderen bootsen de lichaamstaal van de anderen na. De therapeut kan beginnen door alle kinderen zich te laten concentreren op een kind en dan het volgende kind te spiegelen totdat alle kinderen zijn gespiegeld in hun lichaamshouding. Dit kan actief gedaan worden of zittend in stoelen.
2. Een andere variant van dit concept is improvisatie, een drama waarbij ieder kind wordt gevraagd om de lichaamstaal aan te nemen van een ander kind in de groep zonder dat iemand weet wie welke rol speelt. Er is een vrije actie en interactie

met de andere kinderen in de groep. De improvisatie duurt 5 tot 10 minuten, dan wordt de kinderen gevraagd om een actie sociogram te maken dat aangeeft wie zij speelden. Dit gebeurt door het volgende proces.

- a) Alle kinderen staan in een kring.
- b) Elk kind wordt gevraagd om naar het kind te lopen dat men heeft nagespeeld.
- c) Leg een hand op de schouder van het kind dat men heeft gespeeld.
- d) Vertel waarom je hem hebt nagespeeld en hoe dat voelde.

De sociometrische keuze is veelbetekend. Een kind dat weinig lichaamsbeweging maakt kiest er meestal voor een actiever kind te spelen in de groep. De keuze wordt gemaakt op psychodramatisch niveau en geeft aan wat het kind zichzelf graag toewenst. Elke keuze wordt om een bijzondere reden gemaakt. De therapeut kan de sociologisch psychologische betekenis van de keuze vaststellen.

Nadat het actie sociogram is gemaakt kan er een vervolg gemaakt worden. Een kind kan dan een ander vragen "Hoe speelde jij mijn rol, ben ik dat werkelijk?" Andere kinderen in de groep kunnen ook feedback geven. Nadat er voldoende feedback is gegeven, kan de therapeut zich concentreren op een bepaald kind dat erkent dat het een lichaamshouding heeft aangenomen die hij niet wil. Nu kan een roltraining beginnen. De kinderen blijven ongedwongen staan in een zogenaamde kring opstelling. De actie scène kan als volgt beginnen:

1. Therapeut, co-therapeut, of een ander kind neemt de lichaamshouding van de protagonist aan en dubbelt de gevoelens naar buiten.
2. De therapeut vraagt de kinderen wiens lichaamshouding zij willen aannemen. De keuze kan een ideaal identificatie model zijn of de keuze kan vallen op een kind van de groep.
3. Nu gaat men echt oefenen in het aannemen van de nieuwe lichaamshouding.
4. Het kind dat gekozen werd speelt de hulpego en staat naast de protagonist.
5. De protagonist probeert de lichaamshouding van de hulpego aan te nemen.
6. Er wordt geoefend met de rol tot dat de rol is geleerd b.v. rennen, spelen lopen, staan.
7. De protagonist wordt gedubbeld om zijn interpretatie van de rol te bepalen. Als er

positieve interpretaties zijn kan hij de rol serieus uit proberen.

8. Probeer de rol uit in interactie met andere kinderen (in een actiespel).
9. Feedback van andere kinderen.
10. Sharing van de andere kinderen.

Bij roltraining kan de sfeer informeel zijn en kunnen de kinderen feedback geven op ieder moment. Een andere variatie bij roltraining is waar andere kinderen een verscheidenheid aan gedragsrollen aanbieden en spelen en de protagonist kan een van hen kiezen bijv. het kind, een jongen kan ruzie maken met z'n zus.

De volgende formule kan gebruikt worden:

1. Kind brengt probleem in, in een actie scène met een hulpego in de rol van zijn zus in een typische woordenstrijd of in een non verbale scène waarbij de spanning tussen hen duidelijk wordt.

groepsleden. Elkeen brengt zijn concept in hoe de rol gespeeld zou moeten worden in een actieschep van 5 tot 10 minuten.

4. De protagonist observeert de verscheidene voorstellingen gepresenteerd door de andere groepsleden en kiest een of een aantal van deze rolpresentaties om uit te proberen op het toneel.
5. Er wordt geoefend in de gekozen verlangde rol totdat de rol is eigengemaakt.
6. Positieve feedback van de kinderen als de rol goed gespeeld is.
7. Sharing door de kinderen met soortgelijke problemen.

Bij roltraining wordt vooral gebruikt gemaakt van de volgende begrippen:

1. Spiegel.
2. Dubbel.

2. Groepsleden wordt gevraagd om de rol van de protagonist te spelen maar deze te wijzigen en de rol te spelen zoals zij denken dat hij gespeeld dient te worden. D.w.z. hen wordt gevraagd om een manier te kiezen om met de zus om te gaan die een meer effectief gedrag voor de protagonist kan zijn.
3. Een actieschep(en) van 5 tot tien minuten tussen de protagonist en de zus wordt gespeeld. De hulpego blijft steeds in de rol van de zus maar de protagonistenrol wordt gespeeld door verschillende

3. Feedback.
4. Interpretatie van de rol en wat te maken heeft met zowel de oude als de nieuwe rol.
5. Feedback nadat de nieuwe rol is gespeeld.

Sociodrama met kinderen.

Sociodrama is een groep psychodramatische methode die in het algemeen gebruikt wordt om een conflict op te lossen en grotere empathie (inleving) en acceptatie van elkaar te bewerkstelligen in pluralistische groepen.

Het stelt de gehele groep in staat om hun tegenstrijdige waarden en houdingen tegenover elkaar uit te spelen met daarbij de mogelijkheid om nieuwe idealen en waarden te verkrijgen. Het meevoelen met het kind en rolwisseling zijn vitale factoren bij het veranderen van waarden en bij het verkrijgen van inzicht en begrip voor kinderen die andere waarden en opinies hebben dan jijzelf.

In levenservaringen is het kind meestal gefixeerd en verlamd door bevooroordeelde rollen. Door echter de verschillen te laten zien, voornamelijk door rolwisseling en dubbelen, wordt het voor het kind mogelijk gemaakt om het standpunt van de ander beter te begrijpen en te accepteren.

Sociodrama wordt beoefend als een groepsproces.

Bijvoorbeeld:

Een kind zou een vooroordeel of gebrek aan acceptatie door een ander kind, om een bepaalde reden, kunnen uitdrukken. In een groep zou duidelijk kunnen worden dat er verschillende groeperingen bestaan. Met de hulp van een sociogram kan de therapeut snel vaststellen waar de subgroepen bestaan, of de therapeut kan eenvoudigweg de kinderen vragen wie zich met welk standpunt identificeert. Op die manier wordt het drama niet gespeeld met slechts een enkele protagonist, maar met het standpunt van de groep.

Bijvoorbeeld:

Een groep van zes kinderen, twee kinderen spelen een bepaald standpunt, twee andere kinderen spelen een tegenovergesteld standpunt en de derde groep van twee kinderen hebben een neutraal standpunt.

Sociodrama zou het volgende schema kunnen volgen:

1. De kinderen in elke groep discussiëren over hun standpunt en stellen een argumentatie op voor de presentatie ervan. Een kind wordt aangewezen (als voorzitter) om de opinie van elke groep te vertolken.

2. De opinie van elke groep wordt gepresenteerd.
3. Rolwisseling wordt systematisch groep per groep toegepast totdat iedere groep elkaars rol heeft gespeeld. De therapeut en co-therapeut kunnen het hele spel door dubbelen.
4. De therapeut kan nu samenvatten wat er gebeurd is en aan de kinderen vragen wat ze nu geloven.
5. De feedbackfase kan volgen.
6. De therapeut vraagt een nieuwe actiesociogram om te zien waar er veranderingen zijn gemaakt.
7. Als er veranderingen zijn gemaakt kunnen de kinderen zich fysiek verplaatsen van de ene plaats in de ruimte naar een andere. B.v. de linkerkant van een ruimte symboliseert bijvoorbeeld een bepaalde opinie of waarde en de rechterkant van een ruimte symboliseert een andere opinie of waarde.
8. Wanneer er kinderen in hun originele positie blijven kan er een discussie ontstaan over wat hen scheidt van de andere kinderen. Bovendien kunnen ze discussiëren over welke nieuwe inzichten ze verkregen hebben d.m.v. rolwisseling. Deze sociometrische methode kan zowel bij kleine als bij zeer grote groepen toegepast worden.
9. Sharing in een kring.

Sharing

Sharing biedt een middel voor zuiverende ontlading voor de groepsleden. Na psychodrama zijn de kinderen in staat zich met de protagonist te identificeren en te praten over hun eigen ervaringen met soortgelijke problemen. Omdat elk groepslid dit doet en het probleem ziet door de ogen van de protagonist worden nieuwe kennis en inzichten in hun eigen problemen en relaties verkregen. Deze brengen dan vaak, gekoppeld aan emotionele en zuiverende ontlading, integratie en nieuw gedrag voort. De groepsleden hebben de mogelijkheid om nieuwe, effectievere rollen in psychodrama en in het echte leven uit te proberen.

NIEUWSRUBRIEK*AANKONDIGINGEN*CONGRESSEN
PSYCHODRAMA*WERKGROEPEN*BIBLIODRAMA*ORGANISATIES
OPLEIDINGEN*TIJDSCHRIFTEN*WORKSHOPS*VERENIGINGEN

In deze servicerubriek voor de lezers worden in 't kort evenementen beschreven op het gebied van psychodrama en groepstherapie, waarvan de redactie verwacht dat het aan vragen naar ontwikkelingen in het vak tegemoet komt. Wie nieuws te melden heeft voor de nieuwsrubriek, stuur dit naar de redactie.

* * *

Workshop: Poëzie en beeldende kunst

Centrum Hydepark Doorn
Maandag 19 juli t/m 23 juli 1999
Een cursusweek gedichten lezen en schrijven
gegeven door Gerard Beentjes.
Kosten: (incl warme lunch f450,-)
Logies en overige maaltijden f225,-
**Inlichtingen: Hydepark Tel: 0343 514041 of
bij Gerard 035 5335491.**

* * *

Praktijk voor Psychodrama in Utrecht

Personal (job) coaching
Psychodramatraining en supervisie
Performance support
Edith Wegman,
psychodramatherapeut CP / regisseur
Schroeder v.d. Kolkstraat 10
3511 HS Utrecht

* * *

Voor inlichtingen over **astrodrama**, een aan psychodrama verwante werkvorm:
Hans Planje, Stichting Astrodrama
Zuiderkruisstraat 17
7521 DH Enschede

* * *

Het Instituut voor Eclectische Psychologie(IEP). Bij dit instituut is veel informatie over opleidingen, trainingen en ontwikkelingen op NLP-gebied, Provocative Therapy en Hypnotherapie.
Voor meer informatie:
IEP,
Staringsstraat 1
6511 PC Nijmegen
E-mail: mail@iepdoc.nl
Internetsite: <http://www.iepdoc.nl>

* * *

Het Psychologisch Centrum T.O.P.
Organiseert opleidingen psychodrama en voicedrama onder leiding van Lex Mulder.
Voor meer inlichtingen:
Psychologisch Centrum T.O.P.
Lex Mulder,
Vijzelgracht 33-b,
1017 HN AMSTERDAM tel: 020-6388698

* * *

In Werkcentrum 'Het Deanhuis' organiseren Jan Lap en Marjorie Streur trainingen en opleidingen bibliodrama en psychodrama.
Inlichtingen:
Werkcentrum 'Het Deanhuis'
Vresselseweg 57
5491 PB Sint Oedenrode.

* * *

De **School voor Psychodrama** biedt diverse mogelijkheden om deel te nemen aan verschillende psychodramaopleidingen in Utrecht en Sittard.
School voor Psychodrama
Postbus 5249
6130 PE Sittard Tel: 046 4519141

Het **Centrum voor Psychotherapie** start een aantal keer per jaar psychodrama therapie/leertherapiegroepen. Dit is een gemengde groep waar zowel cliënten als mensen voor de opleiding deelnemen. Het Centrum staat onder leiding van mevrouw Adeline Salomé-Finkelstein.
Centrum voor Psychotherapie,
Huygenslaan 17-19
6824 JB Arnhem

* * *

In de **Relatie-studio** te Gent kan men terecht voor diverse opleidingen, trainingen en weekenden. De Relatie-studio staat onder leiding van Nand Cuvelier.
Relatie-Studio
Voskenslaan 167
9000 Gent (België)

* * *

In het hart van West-Europa, temidden van een prachtig natuurgebied, is het centrum **Ecolonie** bezig zich te ontwikkelen tot een plek waar de bewust levende mens zich thuis kan voelen. Een plek waar met hart en ziel gewerkt wordt, met als uitgangspunt het thema: spiritualiteit, kunst en natuur. Voor vakantie en diverse workshops.
Voor meer informatie:
In Nederland: 0515-433384
E-mail: ecoline@aol.com

* * *

Het 'Institut für Psychodrama Dr. Ella Mae Shearon' verzorgt diverse opleidingen en workshops in Keulen.
Voor informatie schrijven of bellen naar:
An der Rechtschule 3
50667 Köln
tel: 0221-2578746

In 1996 zijn **twee videofilms over Jacob Levy Moreno** verschenen. Zij zijn gemaakt door Dirk Bernsdorff, Norma Heeb, Markus Hölz en Rosemarie Selbmann.

Deel 1 gaat over zijn kinderjaren, zijn jeugd en zijn Weense tijd, totdat hij emigreert naar Amerika.
In deel 2 wordt de mens, therapeut en filosoof Moreno geschilderd door interviews met: Zerka Moreno, E.M. Shearon, Greta Leutz en M. Schönke.

Deel 1 kost DM 95,-, deel 2 kost DM 290,- en als je beide banden bestelt kost dit DM 350,-.

De banden zijn te bestellen bij:
Rosemarie Selbmann
Grillparzerstr. 4
79102 Freiburg
tel: 0761-75792

* * *

Pieter John Schouten/Psychodramaturg CP
Jeugdtraumaverwerking voor mannen
hulpverlening, expertiseoverdracht,
supervisie
Geertestraat 24
3511 XE Utrecht
Tel: 030 2333299

Gespecialiseerd in advies, begeleiding en hulpverlening aan mannen en jongens die leven met onverwerkt en schokkende ervaringen

* * *

Psychodrama Intervisiegroep Limburg
Zoekt enthousiaste deelnemers.
Bijeenkomsten een maal per zes weken in Puth-Schinnen
Voor inlichtingen en/of aanmelding:
Myriam Kwakkernaat, tel: 046-4432287 of
Loes Knobben, tel: 0475-483128

Notulen ledenvergadering VvP, 17 april 1999.

Aanwezig: Andrea van Eert, Hans Verdonshot, Geerte Verhagen, Koos van Maren, Maarten de Jager, Carina Visser, Els Schopman, Wilma Boumans, Rieky Koevoets, Aris Zeilstra, Peter John Schouten, Edith Wegman.

Afwezig met bericht: Gema Aspin Asparucio, Leny Verhofstadt-Denève, Renée Oudijk.

- ✓ Notulen vorige vergadering.
Worden doorgeschoven naar de volgende vergadering.
- ✓ Ingekomen stukken.
Brief van Leny met een voorstel om de Belgische psychodramaturgen bij de Vereniging te betrekken. Het bestuur zal zich hierover beraden.
Brief van Karin Rekvelt. Zij heeft contact met Marcia Carp en kan er voor zorgen dat zij naar Nederland komt. Wij nemen dit in beraad.
Brief van Renée, waarin ze haar teleurstelling uitspreekt over het feit dat het weekend deze wending heeft gekregen.
- ✓ Mededelingen:
Gema is wegens ziekte afwezig.
Aris doet verslag van de Fepto, hij was in Sevilla namens de School voor Psychodrama. Het bestuur zou vertegenwoordigd worden door Gema, maar deze was op het laatste moment verhinderd. Het boek van Pierre Fontaine is klaar. Projectgroep 10-jarig bestaan is in voorbereiding. Els en Mirjam worden alsnog verzocht om zitting te nemen in deze commissie. Er worden een aantal ideeën gelanceerd over plaats en invulling van het 10-jarig bestaan. De commissie zal ze meenemen in de voorbereiding. Aris zegt toe dat het definitieve voorstel gepresenteerd zal worden in het najaarsweken. Els heeft contact met een Australische psychodramaturg. Hij is deze zomer in Boedapest. Zij zal hem vragen of hij tijd heeft naar Nederland te komen.
- ✓ Bestuurszaken:
Hans geeft aan weinig vertrouwen te hebben in het bestuur. Wb de bulletincommissie. Er blijkt een samenwerkingsprobleem. Koos en Els stellen zich beschikbaar om in een extra vergadering het probleem dusdanig te begeleiden dat er weer samengewerkt kan worden. Deze vergadering zal plaatsvinden op 28 april a.s. in Utrecht. Uitgenodigd worden, het bestuur en de Bulletincommissie.
- ✓ Financiën:
Carina draagt de Winst- en Verliesrekening van 1998 voor, evenals de begroting voor 1999. Voor de kascontrole wordt nog gezocht naar een kascommissielid.
Wilma neemt nu definitief de kas over van Carina en doet de volgende mededelingen:
 - het te besteden bedrag voor de Fepto is vastgesteld op f 1.500,--;
 - Leden van het bestuur en een lid van de redactie zal de weekenden vrij van onkosten zijn;
 - Reiskosten, telefoonkosten en andere onkosten van het bestuur en de redactie worden vergoed.
- ✓ Intervisiegroepen:
Andrea neemt contact op met Gema
- ✓ Bulletincommissie:
Tekst kan aangeleverd worden op een floppy onder Words.
- ✓ Beleidsvaststelling:
Zie paper beleidsdag.*
- ✓ Bulletincommissie:
Tekst kan aangeleverd worden op een floppy onder Words.(of per email: tiek@xs4all.nl).
- ✓ Beleidsvaststelling:
Zie paper beleidsdag.
- ✓ Activiteiten door de leden:
Aris buigt zich over een enquêteontwerp. Geerte zal zich bemoeien met de folder, als dit noodzakelijk is.
Koos heeft de bemiddelingsrol en stuurt een folder van de 1^e-lijnspsychologen.
Maarten laat deze dag nog eens bezinken en geeft het verschil aan tussen professionaliseren en positioneren. Els wil zich eventueel ook bemoeien met een folder of krant.
Andrea houdt zich bezig met intervisiegroepen en wil wel hand- en spandiensten verrichten. Hans houdt zich bezig met het Bulletin. Het bestuur houdt zich bezig met besturen.
- ✓ Tijdstip Najaarsdag: Najaarsdag 1999 zal gehouden worden op 31 oktober. (Deze datum is inmiddels veranderd, is nu gepland op **7 november 1999** Red.)

**Verlies en winstrekening 1998, begroting 1999.
Vereniging voor Psychodrama.**

Lasten:

	1999 begroot	1997 werkelijk	1998 werkelijk	1998 begroot
1. Secretariaat/bestuurkosten	2.000	1.884	1.466	2.250
2. kosten Bulletin (per saldo)	2.000	1.928	1.733	2.250
3. Briefpapier/Publiciteit	300	-----	-----	200
4. R.C. Weekends	1.000	903	889	1.000
5. Commissies (Fepto)	1.500	2.163	1.183	1.000
6. Bijzondere projecten	450	-----	-----	500
7. Contributie Fepto	350	-----	338	-----
8. Overschot 1998			1.091	
	----- 7.100	----- 7.078	----- 6.700	----- 7.200

Baten:

9. Lidmaatschappen	7.100	6.440	6.690	7.200
10. Rente		9	10	
11. Te kort 1997		629		
	----- 7.100	----- 7.078	----- 6.700	----- 7.200

Activa

Vereniging voor Psychodrama

Passiva

	31-12-1998	31-12-1997		31-12-1998	31-12-1997
Liquide middelen:			Algemene reserve:		
Postgiro	4.960	3.884	Algemene reserve	3.576	3.576
Kas	19	281	Bij: overschot 1998	1.091	
	-----	-----	Saldo per 31-12-98-97	----- 4.667	----- 3.576
	4.979	4.165			
Vorderingen:			kortlopende schulden:		
Nog te ontvangen			nog te betalen kosten	720	2.219
Contributies	870	1.670	dubbele betaling		40
			Bulletin	462	
	-----	-----		-----	-----
	5.849	5.849		5.849	5.849
	=====	=====		=====	=====

VvP-Beleidsdag 17 april 1999 in Utrecht

Deze beleidsdag werd door het bestuur georganiseerd in plaats van het gebruikelijke voorjaarsweekend. Voor het eerst in de geschiedenis van de VVP is deze wegens geringe belangstelling niet doorgegaan. We wilden graag contact met de leden hierover.

We begonnen met een groepje van acht mensen. Dat waren Maarten de Jager, Hans Verdonshot, Andrea van Eert, Wilma Boumans, Edith Wegman, Rieky Koevoets, Koos van Maaren, Peter John Schouten. Later kwamen daar nog bij: Aris Zeilstra, Els Schopman, Carina Visser, Geerte Verhagen. Afwezig met bericht waren Gema Aparicio, Renée Oudijk, Ebba de Niet en Leni Verhofstadt. Leni heeft per email haar ideeën over de VVP met name in België aan ons overgebracht.

Om ons wat op te warmen en te verbinden op het thema vertelde iedereen zijn /haar reden / motivatie om vandaag hier aanwezig te zijn.

Dit waren:

Geen vertrouwen in het bestuur; ontbreken van visie; aanwezig willen zijn bij de crisis; steentje willen bijdragen aan de oplossing van de crisis; behoefte om de vereniging te steunen. Verder: om te horen wat het bestuur nu eigenlijk zelf wil...

of bedoelt met professionalisering; stroom weer op gang te krijgen, contact te krijgen met het bestuur en nogmaals: weer de stroom op gang te brengen; de behoefte om actief te zijn; de behoefte om te professionaliseren en dat daardoor de rechtspositie van mensen met een eigen praktijk erkend en ondersteund wordt.

De verschillende bestuursleden leggen uit: (Wilma, Edith, Peter John, Aris)

We hebben bewust gekozen om de leden te raadplegen om meer voeling te krijgen met de leden. We zijn tot deze dag gekomen omdat we in het bestuur veel hebben moeten overwinnen. Het bestuur heeft vorig jaar, op de voorzitter na, een totaal andere samenstelling gekregen. Op de ledenvergadering was iedereen blij dat er bestuursleden van zowel de opleidingen van Nand Cuvelier, Lex Mulder en de RINO (sociodrama) bij gekomen zijn. Vol enthousiasme is dit nieuwe bestuur aan de slag gegaan met kennismaken, visies uitwisselen en zoeken naar hoe te professionaliseren. Maar al snel werd duidelijk dat de "oude cultuur" en de oorsprong van de VVP ligt bij de school voor psychodrama van Renée Oudijk. Op deze beleidsdag werd duidelijk dat de oude cultuur veel aantrekkingskracht had, maar niet meer werkt in het nieuwe bestuur. Het had een wisselende invloed op de bestuursleden wat betreft motivatie en thuisvoelen bij de VVP

Het riep steeds de basale vragen op van *Wie is er welkom* en *wie heeft eigenlijk de macht* in de VVP. Verder hebben we ons beziggehouden met het opnieuw vertalen van de doelstellingen in een beleid *wat bij dit bestuur past* en maken van een beleid *wat op dit moment bij deze vereniging past*.

Sommige aanwezigen begrepen waar het bestuur en de vereniging in terecht zijn gekomen anderen bleven nog wat bozig over de gang van zaken.

PROFESSIONALISERING versus ONTMOETING

Er volgde een levendige discussie die veel opleverde. Natuurlijk kwam het oude VvP-conflict weer naar voren: de spanning die lijkt te bestaan tussen de twee polen:

PROFESSIONALISERING versus ONTMOETING.

Maar tijdens deze ontmoeting leek er een synthese te kunnen ontstaan tussen deze ogenschijnlijke rivalen. Het bleek dat het één met het ander goed is te combineren en beide elkaar zelfs nodig hebben bij de VVP. In de **ontmoeting** willen de aanwezigen: **leren**, en met name leren van ervaren **professionals**. Dit signaal is al eerder opgevallen. Als we een weekend organiseren met een bekende psychodramaturg, dan zijn er altijd voldoende aanmeldingen. Vragen we wat aan de leden of is het puur om elkaar te ontmoeten, dan is daar veel minder animo voor.

Bij **professionalisering** werden meer steekwoorden genoemd:

Er is behoefte aan structuur, **behoefte aan een professionele instelling**,

Het dienen van een **algemeen belang**, het hebben een **maatschappelijk en juridisch kader**, het uitgeven van een **vakblad** en het duidelijk maken welke plek er wordt ingenomen: het **positioneren**.

In het bestuur spraken we steeds van de boot in de haven waarop we nu zijn ingescheept. We zijn allemaal ingestapt in het schip wat Psychodrama heet maar nu moeten we nog vertrekken en wat is nu de koers en waar gaan we eigenlijk heen? De doelstellingen van de VVP zijn breed geformuleerd, de zee is wijd. Psychodrama is groot en veelzijdig. We moeten kiezen en de energie bundelen. Doel en strategie vaststellen.

De Brainstorm spitste zich toe op beleid, de communicatie en de conflicten daar over. Conflicten met bijvoorbeeld de redactie van het bulletin; afspraken tussen redactie en bestuur die vanuit het bestuur niet goed worden nagekomen. Verschillen in opvattingen over de taken van redactie en bestuur.

Het gebrek aan regels en taakomschrijving van bestuursleden zijn daar waarschijnlijk debet aan.

Onervarenheid van de nieuwe bestuursleden ook misschien.

Wat moet daaraan gebeuren?

Er werden een aantal dingen geroepen:

- Een bestuursbesluit is een bestuursbesluit
- Het gezin moet een organisatie worden
- Van pionieren naar consolidatie

Na de pauze zijn we op basis van bovenstaande punten verder gegaan. Het is alsof eerst dit duidelijk moest worden voordat we verder konden. We werden het eens over de fase van ontwikkeling waarin de vereniging zich bevindt en de problemen die dat met zich meebrengt.

Koers

Psychodrama profileren wat betekent dat?

Wat betekent het om psychodrama te professionaliseren?

Erkenning van de studie

Erkenning van de professie

Naar aanleiding hiervan:

Geerte Verhagen profileerde zichzelf als **psychodramaturge / therapeute**

Zij las haar folder voor en gaf daarin antwoord op mogelijke vragen van cliënten.

1. Seksespecifiek werken!
2. Bij welke klachten/problemen helpt psychodrama?
3. Wat zijn de mogelijkheden (individueel / groep)
4. Wat is de werkwijze
5. Doel
6. Informatie
7. Lidmaatschap VVP en daaraan verbonden ethische code en klachtenreglement.

Naar aanleiding hiervan vertelde Els Schopman zich juist niet als psychodrama-therapeut te profileren:

Zij past het gewoon toe en als het succes heeft en mensen er vragen over hebben dan vertelt zij pas welke methode zij toepaste. Mensen laten ervaren en nieuwsgierig maken.

Peter John wil graag een éénmalige psychodramakrant uitbrengen waarin psychodramaland (België en Nederland) zich presenteert.

Naar aanleiding hiervan ontstaat een discussie voor wie die krant dan wel moet zijn en biedt Koos aan folders van de NIP op te sturen naar het bestuur. Het zijn twee folders: één voor potentiële cliënten en een voor potentiële leden van de NIP.

We kwamen al zoekend tot een prioriteiten lijstje voor de komende twee jaar:

1. Congres 2000
Het 10 jarig bestaan wil iedereen vieren met leuke workshops en gericht naar buiten.
2. Folder voor aspirant leden
3. Psychodrama-Krant voor geïnteresseerden in psychodrama
4. Inventariseren van werkzaamheden van leden
5. Ethische code en klachtenreglement opnieuw oppakken en invoeren
6. Activiteiten door leden: leden vragen hun expertise in te zetten voor workshops voor andere leden of voor presentaties naar buiten
7. Posterpresentaties van leden om elkaar te laten weten waar je je mee bezig houdt en hoe en waar je psychodrama toepast. Netwerken van leden.

Conclusie van de dag:

We hebben een zeer constructieve dag gehad. Het bestuur is tevreden over de opkomst en de betrokkenheid van de leden. Soms laaide het conflict even op. Het spitste zich toe op regels en afspraken en gebrekkige informatieoverdracht. Er was wel overeenstemming over de onderstroom van het conflict op dit moment. Dat is het verschil in cultuur van de diverse stromingen en de overgang van de vereniging naar een nieuwe vorm. Van een veilige ontmoetingsplaats van oud cursisten van de School voor Psychodrama en "ons kent ons" in een bredere professionele vereniging waarin alle mensen die psychodrama toepassen zich verenigen. In een vereniging die hen ook maatschappelijk vertegenwoordigt, hen iets biedt waar ze iets van kunnen leren. Een vereniging die achter hen staat en hen basis en erkenning verschaft bij het toepassen van psychodrama als methodiek en professie. Een vereniging die opleidingen erkent en waardeert. Ethische uitgangspunten biedt en een klachtenreglement heeft waaronder men kan werken. Met visie het psychodramawerk ondersteunt en status biedt en hen op de hoogte houdt van nieuws en ontwikkelingen zowel in binnen- als buitenland.

We lijken nog af en toe te balanceren tussen de behoefte en noodzaak om te veranderen en de angst om het oude vertrouwde kwijt te raken. Van gezin naar organisatie.

Verslag: Edith Wegman en Peter John Schouten

Kennismaking met het nieuwe bestuur.

In dit onderdeel kunt u kennis maken met de leden van het nieuwe bestuur. Helaas hebben 2 bestuursleden geen geschikte foto kunnen meesturen. De bestuursleden stellen zichzelf aan u voor middels een korte zelfschets met foto.

Wilma Boumans(penningmeester):

Even voorstellen.....ik ben Wilma Boumans en sinds april 1998 maak ik deel uit van het bestuur, de taak van 'penningmeester' heb ik op me genomen.

Mijn werk.....op de afdeling Klinische Psychotherapie, als sociotherapeut, heb ik gedurende zo'n zes jaren sociodrama gedaan met twee groepen adolescenten, drie jaar op de polikliniek met een groep jongeren, een jaar met kinderen van 6-10 jaar en op de Riagg met kinderen van gescheiden ouders. Ik heb bij Lex Mulder de Psychodramaopleiding gevolgd en sinds kort de ;Pesso-basisopleiding afgerond.

Voor mij zit de kracht van deze therapievormen in de toepassingsmogelijkheden op verschillende niveaus: individueel, groeps- en maatschappelijk niveau.

Mijn motivatie om me voor de Vereniging in te zetten is met name de behoefte psychodrama en afgeleide vormen een duidelijke plaats te geven wat betreft hun toepassingsmogelijkheden. Voor deze keer laat ik 't hierbij.(helaas zonder foto)

Gema Espin Aparicio(bestuurslid):

Mijn naam is Gema Espin Aparicio, zoals de naam al klinkt ben ik van Spaans-Catalaanse oorsprong en zeer fier op mijn roots die ik dagelijks integreer zowel op mijn manier van werken als leven. Ik ben geboren te Barcelona city op 10 februari 1965, op een woensdag waarop heel Barcelona ondergesneeuwd was. Met als gevolg dat alle voorzieningen van die tijd allemaal totaal geblokkeerd waren.

Alleen mijn moeder vond nog de moed om het ziekenhuis te halen om mij het leven te schenken. Mijn werk: 12 jaar geleden ben ik in Nederland verzeild geraakt waar ik begonnen ben te werken met toen nog incest-slachtoffers die nu de naam krijgen van borderliners. Daar ben ik voor het eerst in aanraking gekomen met Psychodrama onder leiding van een fascinerende man: Prauty. Die vond dat ik ermee aan de slag moest en dat heb ik toen ook 6 jaar later gedaan. Had dan wel tussentijd het diploma van verpleegkundige behaald, dan sociale hogeschool, groepstherapie bij M de Baere en als laatst psychodrama bij Ferdinand Cuvelier. Ben vooral gespecialiseerd in het begeleiden van Borderliners met of zonder meervoudige persoonlijkheden. Vanaf 1 maart start ik bij een drugteam in Antwerpen.

Wat ik vooral de laatste periode ook wel freelance doe is organisaties coachen aan de hand van methodieken uit de psychodrama. En het werkt!

Mijn relatie met psychodrama: een gepassioneerde – complementaire relatie, waarin ik veel geef maar ook veel krijg door middel van groepsbegeleiding zowel in de hulpverlening als in de profit-sector.

Motivatie om in het bestuur te gaan: in België staat Psychodrama nog in de kinderschoenen, en mijn verlangen is de kloof tussen Nederland en België op te heffen en zo te groeien naar een erkenning van deze discipline.

Edtih Wegman(secretaris):

Even voorstellen. Ik werk als psychodramaturg binnen een psychotherapeutische behandel eenheid; 3 psychodramagroepen per week betek enen mijn situatie dat ik 3 x 8 jonge mensen met persoonlijkheidsstoornissen begeleid, met behulp van psychodrama en interactiedrama. Het is boeiend omdat ik het hele proces van een jaar mee kan begeleiden: van waarnemen en ervaren naar overwegen en handelen tot en met de evaluatie.

Ik heb de opleiding voor docent bewegingsonderwijs gevolgd, daarna de opleiding voor docent drama, vervolgens de psychodramaopleiding bij Nand Cuvelier en de learning circle voor Certified Practitioner. Daarnaast werk ik als regisseur; op dit moment doe ik de spelregie van het kleinste professionele operagezelschap van Nederland: Piccol'opera. De artistieke kant van drama is evenals psychodrama een grote liefde van mij. In de tijd die ik over heb coach ik mensen individueel: zowel artistiek, in hun theaterrol, als persoonlijk in hun privé-verhaal.

Mijn specialiteit is het begeleiden van mensen vanuit hun lichaamstaal in relatie tot hun beeldspraak. De workshops o.l.v. Albert Pesso en mijn kijk op de 'zich bewegende mens' hebben hier veel aan bijgedragen.

In de VvP wil ik graag een steentje bijdragen en gezamenlijk een verschuiving teweegbrengen... Een verschuiving waardoor meer inzicht, opvattingen en werkwijzen met elkaar gedeeld kunnen worden zodat er een breed psychodramaplatform ontstaat dat zowel nationaal als internationaal betekenis kan hebben. Ik vind de ethiek, de opvattingen en de methodieken van Nand Cuvelier zeer helder, waardevol en toepasbaar in therapie en training, en wil deze dan ook graag in Nederland meer aandacht geven. Ik ben hem nog steeds dankbaar voor zijn bejegening!

Peter John Schouten(voorzitter):

Ik ben van oorsprong electronicus en rond mijn dertigste omgeschoold naar maatschappelijk werker Na de Sociale Academie bewandelde ik, zoals altijd, *niet* het gangbare pad van de Voortgezette Opleiding maar de basisopleiding aan de School voor Psychodrama van Renée Oudijk, gevolgd door de vervolgoopleiding en de Learning Circle / Opleiding tot Certified Practitioner. Ik ben van de eerste lichte trots CP's!
Ik houd mij de laatste vijftien jaar bezig met **mannenhulpverlening**: individuele hulpverlening en groepswork, **methodiekontwikkeling** en seksespecifieke hulpverlening als **beleid** in een instelling. Ik houd mij ook bezig met **expertiseoverdracht**. Ik gaf trainingen bij o.a. Soman, TransAct, Mediant, Fiom, THD's, Maatschappelijk Werk, Rino etc. Ik ontwikkelde een groepsworkmethodiek voor hulpverlening aan *mensen die werden mishandeld in hun jeugd*.

Drs. Sietske Dijkstra schreef daar een boekje over "Oud Zeer in Beweging" (uitgave Fiom 1997).

In mijn eigen praktijk ben ik gespecialiseerd in jeugdtraumaverwerking voor mannen (geestelijke - en lichamelijke mishandeling en seksueel misbruik). Ik ben bezig met een methodiekhandleiding voor hulpverleners die werken met mannen met seksueel misbruikervaringen. (Situationele – of Fase-afhankelijke hulpverlening)

In al mijn werk zit een *zeer hoog psychodramagehalte*. Ik hou van werken met groepen en zie daarin altijd weer de kracht en helende werking van een goed psychodrama.

Een jeugdtrauma is op dit moment nog een bijna onoplosbaar levensthema. Mijn grootste uitdaging is om mijn basismethode verder te ontwikkelen om van het levensthema/probleem een hanteerbaar probleem te maken wat binnen een jaar te verwerken valt.

Psychodrama heeft mijn hart. Daarom doe ik mee in deze Vereniging, met hart en ziel!

Ideeën voor een Psychodramakrant ter ere van ons tienjarig bestaan! *door Peter John Schouten*

De krant is bestemd voor **leden en belangstellenden** binnen de VVP (Voor hen moet het een nieuw totaalbeeld geven van de psychodramawereld waar zij deel van uitmaken) en voor **professionals** die werken in het onderwijs, trainingswereld, hulpverlening, theater. Zij maken door middel van deze krant kennis met de psychodramawereld.

Inhoud van de krant:

- Ontstaan van Psychodrama, korte geschiedenis
- Wat is psychodrama?
Zeer korte interviews met psychodramaturgen over wat psychodrama is en betekent in hun werk/leven
Korte interviews met mensen die in opleiding zijn
- Psychodrama in Nederland en België
Korte geschiedenis en huidige stand van zaken
- Alle Opleidingen in Psychodrama in Nederland en België
“Advertenties” van alle opleidingen
Interviews met opleiders
- Toepassen van Psychodrama: Psychodrama in de praktijk
Interviews met mensen in verschillende toepassinggebieden
- Wat biedt de VVP?
Doelstellingen, wie kan lid worden, ethische code en klachtenreglement, activiteiten, intervisie, bulletin, Commissies, bestuur, aanmeldingsbon, Lidmaatschap FEPTO
- Maatschappelijke waardering van Psychodrama
Positionering: Psychodrama zal zich sterker ontwikkelen in de toekomst!
- Psychodrama in het buitenland
- Psychodrama en wetenschap
- Verdere info over Psychodrama
Folders, boekenlijstje
- NBES
Een Symbool van Eenheid en waardering voor Psychodrama!
Uitleg over NBES en aangeven van normen voor diplomering

Ik wil graag meewerken aan de tot stand koming van deze krant en wil de eindredactie op mij nemen. Het lijkt mij een belangrijke zet in de ontwikkeling van de VVP en de presentatie van een psychodramawereld. Bruikbare artikelen en goede ideeën zijn altijd welkom!

DOELSTELLING PSYCHODRAMA – BULLETIN van de vereniging voor psychodrama

De Vereniging voor Psychodrama streeft met het Psychodrama-Bulletin twee doelen na:

1. bevorderen van de ontwikkeling van psychodrama en daarvan afgeleide technieken en het denken daarover;
2. stimuleren van de communicatie tussen leden van de Vereniging voor Psychodrama onderling en andere belangstellenden.

De redactie publiceert artikelen, die:

- praktijkervaringen met psychodrama beschrijven;
- theoretisch-wetenschappelijke reflecties op psychodrama(aspecten) bevatten;
- ontwikkelingen van psychodrama en afgeleide technieken in een bepaald veld zichtbaar maken;
- betrekking hebben op thema's die in psychodrama een rol kunnen spelen;
- verzorgt zo mogelijk vaste rubrieken, als *boekbesprekingen* van/voor psychodrama relevante studies, *impressies* van de deelname aan activiteiten, cursussen en congressen, *recensies* van vakliteratuur, *verenigingsnieuws* en bestuursmededelingen van de Vereniging voor Psychodrama.

Abonnementen:

Leden van de Vereniging voor Psychodrama (VvP) ontvangen dit tijdschrift op grond van hun lidmaatschap. Voorzover de voorraad strekt kunnen andere belangstellenden losse nummers verkrijgen tegen kostprijs.

Informatie over het lidmaatschap van de VvP of een abonnement op het Bulletin is verkrijgbaar bij het secretariaat van de Vereniging.

VERENIGING VOOR PSYCHODRAMA

ONDERGETEKENDE WIL NADERE INFORMATIE OVER DE VVP

ACHTERNAAM:

VOORNAMEN (VOLUIT):

ADRES:

POSTCODE EN WOONPLAATS:

TELEFOONNUMMER:

INZENDEN aan:

Ledenadministratie VvP

Edith Wegman

Schroeder v.d. Kolkstraat 10

3511 HS Utrecht